

ವಿಷಯಸೂಚಿ

ಬೃ. ಅ. ೨. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೩.

ಅಚೇತನೇಷು ಲೋಕೇಽಸ್ಮಿನ್ನ ದೃಷ್ಟಾ ಪುರುಷಾಭಿಧಾ ||
ಇತಿ ಚೇನ್ಮೈತದೇವಂ ಸ್ಯಾದಚಿತ್ಕೇಷ್ವಪಿ ದರ್ಶನಾತ್

|| ೬೬ ||

ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಚೇತನಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ,
ಉತ್ತರ, ಇದು ಹೀಗಿಲ್ಲ ಅಚೇತನಗಳಲ್ಲೂ ಪುರುಷ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ
ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲ ||

ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವು ಕಂಡಿದೆ ? ಎಂದರೆ

ತ ಏತಾನ್ಸಪ್ತ ಪುರುಷಾನಿತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯತಃ ||
ಅಸಂವಿತ್ಕೇಽಪಿ ಪಕ್ಷಾದ್ ದೃಶ್ಯತೇ ಪುರುಷಾಭಿಧಾ

|| ೬೭ ||

“ತ ಏತಾನ್ ಸಪ್ತ ಪುರುಷಾನ್” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ, ಅಚೇತನವಾದ ಪಕ್ಷಿ^೧
ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲೂ ಪುರುಷ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ||
ಅಧಿದೈವತ-ಅಧ್ಯಾತ್ಮವೆಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ -

ಅಧ್ಯಾತ್ಮೋಕ್ತೃವಧಿಜ್ಞಪ್ತಾ ಅಧಿದೈವತಕೀರ್ತನಮ್ ||
ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತವಿಭಾಗೋಽಯಮಧ್ಯಾತ್ಮಮಧುನೋಚ್ಯತೇ

|| ೬೮ ||

‘ಇತ್ಯಧಿದೈವತಮ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮುಂದಿನ ವಿಷಯದ
ಅವಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಈಗ ಮೂರ್ತ-ಅಮೂರ್ತವೆಂಬ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ
ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವಂತೆ ಹೇಳುವುದು ||

ಬೃ-೨-೩-೪

ಅಥಾದ್ಯಾತ್ಮಮ-ಇದಮೇವ ಮೂರ್ತಂ ಯದನ್ಯತ್ ಪ್ರಾಣಾಚ್ಚ ಯಶ್ಚಾಯ
ಮಂತರಾತ್ಮನ್ ಆಕಾಶಃ ಏತನ್ಮತ್ಯ ಮೇತತ್ ಸ್ಥಿತ ಮೇತತ್ ಸತ್
ತಸ್ಮೈತಸ್ಯ ಮೂರ್ತಸ್ಯೈತಸ್ಯ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯೈತಸ್ಯ ಸ್ಥಿತಸ್ಯೈತಸ್ಯ
ಸತ ಏಷರಸೋ ಯಚ್ಚಕ್ಷುಃ ಸತೋಹ್ಯೇಷ ರಸಃ || ೪೪ ||

^೧ ಆ ಪ್ರಾಣಗಳು ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಲು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಮರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ
ತ್ವಕ್- ಚಕ್ಷುಃ ಶ್ರೋತ್ರ ಚಿಹ್ವಃ ಘ್ರಾಣ, ವಾಕ್ಯು-ಮನಸ್ಸು ಎಂಬುವ ಪುರುಷರನ್ನೂ ಒಂದು ಲಿಂಗಶರೀರ ರೂಪವಾದ
ಪುರುಷನನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅಚೇತನಗಳಲ್ಲೂ ಪುರುಷ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವು
ಕಂಡಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ

^೨ “ಪವಾ ವಿಷ ಪುರುಷೋಽನ್ನರಸಮಯ” ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ

ಭೂತತ್ರಯಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಂ ದೇಹೇಽಪಿ ಪರಿಗೃಹ್ಯತೇ ||
ಮೂರ್ತಶಬ್ದೇನ ಯತ್ಪ್ರಾಣಾದ್ಧ್ಯದ್ವ್ಯೋಮ್ನಶ್ಚಾಪರಂ ಚ ಯತ್

|| ೬೯ ||

ಪೃಥಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಭೂತಗಳು ದೇಹದ ಒಳಗೂ ಮೂರ್ತ ಶಬ್ದದಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೆಂದರೆ ? ಪ್ರಾಣ ವಾಯುವನ್ನೂ ಹೃದಯಾಕಾಶವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ (ಮೂರು ಭೂತಗಳು ಮೂರ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಏತಸ್ಯ ಸತಃ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ.

ಚಕ್ಷೂ ರಸಸ್ಪರ್ಶಾಣಾಂ ಸ್ಯಾದ್ವಿಶೇಷೇಣಾತ್ರ ನಿಷ್ಕಿತಮ್ ||
ತೇಜಃ ಸರ್ವಶರೀರಸ್ಯ ನಿರ್ಮಾತೃ ಸ್ಯಾದಸಂಶಯಃ

|| ೭೦ ||

ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಣ್ಣು ಈ ಮೂರು ಭೂತಗಳ ರಸ (ಸಾರ)ವಾಗಿರುವುದು, ತೇಜಸ್ಸು ಸರ್ವಶರೀರಗಳಿಗೂ ನಿರ್ಮಾಪಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ, (ಆದರೂ ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ^೩ತೇಜಸ್ಸೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ,) ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ -

ಪ್ರಥಣಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿರಿತಿ ಮನ್ತ್ರವರ್ಣೋಽಪಿ ದೃಶ್ಯತೇ ||
ಶಬ್ದದ್ವೈ ರೇತಸ ಇತಿ ತಥಾಚ ಶ್ರುತಿಶಾಸನಮ್

|| ೭೧ ||

“ಸಾ ಪ್ರಥಮಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಶ್ವವಾರಾ ಸಪ್ರಥಮೋ ವರುಣೋ ಮಿತ್ರೋಽಗ್ನಿಃ” ಎಂಬ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಹಾಗೂ “ಶಸಹದ್ವೈರೇತಸಃ ಸಿಕ್ತಸ್ಯ ಚಕ್ಷುಷೀ ಏವ ಪ್ರಥಮೇ ಸಂಭವತಃ” ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಗವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ಶಾಸನವೂ ಇರುವುದು.

- ಭತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚರ ಪ್ರಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪುರಸ್ಕಾರ -

ಭರ್ತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚರಮತವೂ ನಮಗೆ ಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂದು ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುವರು -

ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತವಿಭಾಗೋಽಯಂ ಯದಿ ನಾಮೇಹ ಭಣ್ಯತೇ ||
ಅಧಿದೈವಂ ತಥಾಽಧ್ಯಾತ್ಮಂ ತಥಾಽಪೀಯಾನ್ಯ ಗೃಹ್ಯತೇ

|| ೭೨ ||

^೩“ತೇಜೋ ರಸೋ ನಿರವರ್ತತಾಗ್ನಿಃ” ಎಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ಯಕ, ತೇಜಃ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾದ ರಸ ಶಬ್ದವನ್ನು ಚಕ್ಷುಸ್ಸಿಗೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದುಂಟು ||

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಧಿದೈವ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮವೆಂದು ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಗಳ ವಿಭಾಗವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅದು ಹೇಳಿದ್ದಷ್ಟೆ ಆಗುವುದು, ಅದು ನಮಗೆ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ -

ಕೃತ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ರೂಪೇ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತೇ ವಿವಕ್ಷಿತೇ ||
ಯತೋಽತೋ ನೇಯತಾ ಕಾತ್ಸೇನ್ಯ ದೇವತಾಧ್ಯಾತ್ಮಯೋರ್ಭವೇತ್ || ೭೩ ||

ವ್ಯಾಪಕವಾದ (ಅದ್ವಿತೀಯವಾದ) ಪರಬ್ರಹ್ಮ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾದ ರೂಪಗಳು ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಗಳೆಂಬುದು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ, ಅದರಿಂದ ಅಧಿದೇವತಿ-ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗಳೆಂಬ ವಿಭಾಗ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ

ಆರಬ್ಧಕಾರ್ಯಭೂತಾನಾಂ ಗೃಹೀತೌ ನ ಚ ಸಂಭವಃ ||
ಯಥೋಕ್ತಲಕ್ಷಣಸ್ಯೇಹ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತತ್ಯೋಕ್ತಭೂಮಿಷು || ೭೪ ||

(ಅವ್ಯಾಕೃತದಿಂದ) ಹುಟ್ಟಿ ಕಾರ್ಯ ರೂಪವಾಗಿರುವ ಭೂತಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ-ಅಧಿದೈವರೂಪವಾದ ಅಂತಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ (ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ) ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣವು ಈ (ಐದು ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ) ಿಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||

ಆದರೂ ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ? ಬಿಡುವುದು ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ - ಉತ್ತರ -

ವ್ಯಾಪ್ತೇವ ಲಕ್ಷಣಂ ಯುಕ್ತಮನ್ಯಥಾ ತದಲಕ್ಷಣಮ್ ||
ನಿರ್ದೇಶಸ್ತು ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಿಷಯೋಽತ್ರಾಭಿಧೀಯತೇ || ೭೫ ||

ಲಕ್ಷಣವೆಂಬುದು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಇರಬೇಕಾದುದು ಯುಕ್ತ, ಬೇರೆ ತರಹೆ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಅಕ್ಷಣವಲ್ಲ, ಲಕ್ಷಣ ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿರುವುದು ಅಲ್ಪ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ || ಹಾಗಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಯುಕ್ತ ?

ತತ್ತ್ವವಂ ಸತಿ ಯನ್ತ ಸ್ಯಾನ್ಮೂರ್ತಾದ್ಯುಕ್ತಂ ಚತುಷ್ಟಯಮ್ ||
ಲಕ್ಷಣಂ ತತ್ರ ಸಂಪೂರ್ಣಮನ್ತೃಕಾರಣಕಾರ್ಯಯೋಃ || ೭೬ ||

ಿಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಎಂದರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ತೋರುವ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ, ಅಥವಾ ಅಭಿಧಾ ಎಂದು ಹೇಳುವ ವ್ಯಾಪಾರ.

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತ ಮುಂತಾದ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಬರುವವೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು. ಯಾವುದರಲ್ಲಿದೆ ಎಂದರೆ ಕೊನೆಯ ಕಾರಣದಲ್ಲೂ, ಕಾರ್ಯದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಅಮೂರ್ತ ಲಕ್ಷಣವಿರುವ ಸ್ಥಳ ಯಾವುದು ? -

ಆಕಾಶಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ಯಃ ಸರ್ವಕಾರಣಕಾರಣಃ ||

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಾ ಸಮರ್ಥಂ ಸ್ಯಾತ್ತತ್ತ್ವವಾಮೂರ್ತಲಕ್ಷಣಮ್

|| ೭೭ ||

ಆಕಾಶಪದದ ಅರ್ಥವಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಸಮಸ್ತ ಕಾರಣ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದು ಯಾವುದೋ, ಅಲ್ಲಿಯೇ (ಅವ್ಯಾಕೃತದಲ್ಲಿಯೇ) ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಈ ಽಿಅಮೂರ್ತಲಕ್ಷಣವು ಇರುವುದು ||
ಮೂರ್ತಲಕ್ಷಣವಿರುವ ಸ್ಥಳ,

ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ಚಾಪಿ ತನ್ಮುಖ್ಯಂ ಯದುಕ್ತಂ ಽಿಮೂರ್ತಲಕ್ಷಣಮ್ ||

ಉಭಯೋರನ್ತರಾಲಸ್ಯಾ ಮಿಥಃಸಂಕೀರ್ಣಲಕ್ಷಣಾಃ

|| ೭೮ ||

ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಲಕ್ಷಣವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಅವ್ಯಾಕೃತ-ಪೃಥಿವಿ ಎರಡರ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿರುವ (ಜಲಾದಿಗಳು) ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಮೂರ್ತ ಮಾರ್ತಗಳ ಮಿಶ್ರಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ ||

ಲಕ್ಷಣಂ ಗೌಣಮೇವ ಸ್ಯಾದನ್ಯಯೋಽಿಮಧ್ಯಭೂಮಿಷು ||

ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತವ್ಯವಪೃತ್ವಿಸ್ತಥಾ ತತ್ಪಾಪಿ ದೃಶ್ಯತೇ

|| ೭೯ ||

ಕೊನೆಯ ಕಾರಣಕಾರ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ (ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ಲಕ್ಷಣವು ಗೌಣವಾಗಿರುವುದು ಏಕೆಂದರೆ ? ಮತ್ತು ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತ ವ್ಯವಹಾರವು ಈ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ||

ಭರ್ತ್ಯಪ್ರಪಂಚದ ಮತೋಪಸಂಹಾರ

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಗ್ರಹಾಯಾತೋ ವ್ಯಾಪಿಲಕ್ಷಣಿಸಿದ್ಧಯೇ ||

ಕ್ಷಿತ್ಯಾದಿವಿಯದಂತಂ ಸ್ಯಾನೂರ್ತಾಮೂರ್ತಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಮ್

|| ೮೦ ||

ಽನಿರವಯ ವತ್ಸ, (ಅವಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದು) (ಅಕಾರ್ಯತ್ವ) ಅಮೃತತ್ವ, ಸರ್ವಕಾರ್ಯಾವ್ಯಾಪಕತ್ವ, ಪರೋಕ್ಷತೆ, ಈ ನಾಲ್ಕು ಅಮೃತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶದಲ್ಲಿವೆ.

ಽಮೂರ್ತಲಕ್ಷಣವು, ಮರ್ತ್ಯತ್ವ, ಸ್ಥಿತತ್ವ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೆ, ಸಾವಯವತ್ವ, ಈ ನಾಲ್ಕು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲೇ ಇರುವುದು.

ಽಜಲ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿರುವುದು, ಅದರಿಂದ ಗೌಣವಾಗಿ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು |

ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವಲಕ್ಷಣ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪೃಥಿವಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಆಕಾಶ (ಅವ್ಯಾಕೃತ)ವೇಕೊನೆಯಾಗಿದ್ದದ್ದೇ
ಮೂರ್ತ ಮತ್ತು ಅಮೂರ್ತದ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವುದು ||

“ಯೋಽಯಂ ದಕ್ಷಿಣೇಽಕ್ಷನ್ ಪುರುಷಃ” ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ -

ಯೋಽಯಂ ದಕ್ಷಿಣೇಽಕ್ಷನ್ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಕಾರಣಾತ್ ||

ದಕ್ಷಿಣೇಽಕ್ಷಣ ಲಿಂಗಸ್ಥ ವಿಶೇಷಃ ಕಕ್ಷಿದಿಷ್ಟತೇ

|| ೮೧ ||

“ಯೋಽಯಂ ದಕ್ಷಿಣೇಽಕ್ಷನ್” ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿರುವ
ಕಾರಣದಿಂದ ಬಲಗಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಶರೀರದ (ಸಮಷ್ಟಿಬುದ್ಧಿತ್ವದ) ಒಂದು ವಿಶೇಷವು
ಸಂಮತವಾಗಿದೆ ||

ಮತ್ತು ತರ್ಕದಿಂದಲೂ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು -

ವೀರ್ಯವದಕ್ಷಿಣಂ ಲೋಕೇಽಪ್ಯಂ ದೃಷ್ಟಂ ಯತ್ಸತಃ ||

ದಕ್ಷಿಣೇಽಕ್ಷನ್ ವಿಚಃ ಶ್ರುತೇರ್ಯತ್ನಾದಿಹೇಷ್ಯತೇ

|| ೮೨ ||

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಲಪಾರ್ಶ್ವದ ಅಂಗಗಳು ವೀರ್ಯವತ್ತಾಗಿರುವುದು
ಕಂಡುಬಂದಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ‘ದಕ್ಷಿಣೇಽಕ್ಷನ್’ ಎಂಬುವ ವಚನವು (ಬಲಗಣ್ಣು
ಅತಿಹೇಯವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು) ತಿಳಿಸುವುದು, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಯತ್ನವಿರುವುದರಿಂದ
ಇದು ಸಂಮತವೂ ಆಗಿದೆ ||

ಮುಂದಿನ ಗರಂಥ ಸಂಬಂಧ

ಪಿಣ್ಣಪ್ರಾಣವಿಭಾಗೇನ ಹೃದ್ಯಾತ್ಮೇ ಚಾಧಿದೈವತೇ ||

ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಾತ್ಮನೋರುಕ್ತೋ ವಿಭಾಗೋ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪಯೋಃ

|| ೮೩ ||

ಪಿಂಡ (ಸೂಥಲ) ಪ್ರಾಣ ಇವುಗಳ ಭೇದದಿಂದ (ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣಭೇದದಿಂದ,
ಅಧ್ಯಾತ್ಮದಲ್ಲೂ, ಅದಿದೈವದಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮದ ರೂಪಗಳಾದ ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪಗಳ
ವಿಭಾಗವನ್ನು ಈವರಿಗೂ ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು ||)

ಅಥಾಧುನಾ ಯಥೋಕ್ತಸ್ಯ ತಸ್ಮೈವ ಕರಣಾತ್ಮನಃ ||

ಲಿಂಗಸ್ಯ ರೂಪಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮೋ ವಾಸನಾಮಯಮಾತ್ಮನಃ

|| ೮೪ ||

ಅನಂತರ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅದೇ ಕರಣ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಲಿಂಗಶರೀರದ
(ಬುದ್ಧಿತ್ವದ) ವಾಸನಾಮಯವಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಈಗ ಹೇಳುವೆವು,

ಬೃ. ೨ ಅ. ೩ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಕಂಡಿಕೆ ೫

ತಸ್ಯ ಹೈತಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ ರೂಪಮ್ | ಯಥಾ ಮಹಾರಾಜನಂ |
ವಾಸೋ ಯಥಾ ಪಾಂಡ್ಯಾವಿಕಂ ಯಥೇಂದ್ರಗೋಪೋ ಯಥಾಗ್ನೌರ್ಚಿ ಯಥಾ
ಪುಂಡರೀಕಂ ಯಥಾ ಸಕೃದ್ವಿದ್ಯುತಃ ; ಸಕೃದ್ವಿದ್ಯುತೇವ
ಹವಾ ಅಸ್ಯ ಶ್ರೀರ್ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದಾಧಾತ
ಅದೇ ಶೋ ನೇತಿ ನೇತಿ ನಹ್ಯೇತಸ್ಮಾದಿತಿ ನೇತ್ಯನ್ಯತ್
ಪರಮಸ್ಯೈಥ ನಾಮಧೇಯಃ ; ಸತ್ಯಸ್ಯ ಸತ್ಯಮಿತಿ ಪ್ರಾಣಾ ವೈ
ಸತ್ಯಂ ತೇಷಾ ಮೇಷ ಸತ್ಯಮ್ ||

ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಾದಿಸಂಬಂಧಾದ್ವಾಸನಾ ಲಿಂಗಮಾಶ್ರಿತಾಃ ||
ಸ್ವಾಭಾಸಭ್ರಮದೋಷೇಣ ತನ್ಮಯಃ ಪುರುಷೋ ಮತಃ

|| ೮೫ ||

ಮೂರ್ತ-ಅಮೂರ್ತ ಮುಂತಾದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ವಾಸನೆಗಳು ಲಿಂಗವನ್ನು
(ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು) ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆ, ಆದರೂ ಆತ್ಮನು ತನ್ನ ಚಿದಾಭಾಸದ ಭ್ರಮೆಯ
ದೋಷದಿಂದ ವಾಸನಾಮಯನಾಗಿರುವನು (ವಾಸನಾಮಯನಾಗಿರುವಂತೆ
ತೋರಿಬರುವನು)||

ಅನೇಕವಾಸನಾಚಿನ್ಮಂ ತಲ್ಲಿಜ್ಞಂ ಪಟಭಿತ್ತಿವತ್ ||
ಮಾಯೇನ್ದ್ರಜಾಲಸದೃಶಂ ವ್ಯಾಮೋಹಾಸ್ವದಮಾತ್ಮನಃ

|| ೮೬ ||

ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಆ ಅಂತಃಕರಣವು ಚಿತ್ರಪಟದ ಗೋಡೆಯಂತೆ ಚಿತ್ರವಾಗಿರುವುದು
(ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿರುವುದು) ಇದು ಆತ್ಮನ ಭ್ರಮೆಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದು ಮಾಯೆ, ಇಂದ್ರ ಜಾಲಗಳಿಗೆ
ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ||

ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿಗಳ ಭ್ರಮೆಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ -

ಏತಾವನ್ಮಾತ್ರಮೇವೇತಿ ಯತ್ರ ಭ್ರಾನ್ತಾ ನಿರಾಗಮಾಃ ||
ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿನೋ ಬೌದ್ಧಾಸ್ತಥಾ ನೈಯಾಯಿಕಾದಯಃ

|| ೮೭ ||

ಆಗಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ವಿಜ್ಞಾನವಾದಿಗಳಾದ ಬೌದ್ಧರೂ ಈ ಅಂತಃಕರಣವೇ ಆತ್ಮ (ಕ್ಷಣಿಕ
ಬುದ್ಧಿವಿಜ್ಞಾನವೇ ಅಹಂ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೇ ಆತ್ಮ, ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ, ವೆಂದು ಯಾವುದರಲ್ಲಿ
ಭ್ರಮೆ ಗೊಂಡಿರುವರೋ, ಹಾಗೂ ನೈಯಾಯಿಕರೆ ಮೊದಲಾದ ತಾರ್ಕಿಕರೂ
ಭ್ರಮೆಗೊಂಡಿರುವರೋ (ಅದು ಲಿಂಗವೆಂಬುವ ಬುದ್ಧಿ ಅಂಥಃಕರಣ) ||
ಅವರ ಭ್ರಾಂತಿ ಹೇಗಿದೆ ? ಯೆಂದರೆ -

ಆತ್ಮನೋ ದ್ರವ್ಯಭೂತಸ್ಯ ಯದೇತದ್ವಾಸನಾತ್ಮಕಮ್ ||

ರೂಪಂ ಗುಣೋಽಸ್ಯ ಸಂಸಾರ ಇತಿ ವೈಶೇಷಿಕಾದಯಃ || ೮೮ ||

ದ್ರವ್ಯವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಯಾವ (ರಾಗ ದ್ವೇಷಾದಿ) ವಾಸ ನಾ ರೂಪವಿರುವುದೋ, ಅದೊಂದು ಗುಣ, ಇದೇ ಈ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಸಂಸಾರ ವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿದವರು ವೈಶೇಷಿಕ ಮೊದಲಾದವರು ಹೇಳುವರು ||

ಸಾಂಖ್ಯರ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುವರು -

ತ್ರಿಗುಣಂ ಸತ್ತಧಾನಸ್ಥಂ ಪುರುಷಾರ್ತೇನ ಹೇತುನಾ ||

ಪ್ರವರ್ತತೇ ಸ್ವತನ್ತ್ರಂ ಸದಿದಮಿತ್ಯಪಿ ಕಾಪಿಲಾಃ || ೮೯ ||

೧ ಪುರುಷಾರ್ಥದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಸತ್ತ-ರಜಸ್ತಮೋಗುಣ-ರೂಪವಾದ ಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಃ ಕರಣವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದೋ ಅದೇ ಇದು ಎಂದು ಕಪಿಲ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುವರು

ಭರ್ತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ - (೯೦ ರಿಂದ ೧೦೪ ವರೆಗೆ)

ಅಪ್ಯೈಪನಿಷದಂಮನ್ಯಾಃ ಕೇಚಿದತ್ಯಂತನೈಪುಣಾತ್ ||

ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಂ ರಚಯಿತ್ವಾಽಹಮರ್ವದಾನ್ತಾರ್ಥಾವಿಪಶ್ಚಿತಃ || ೯೦ ||

ವೇದಾಂತ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಕೆಲವರು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವೆಂಬ ಅಭಿಮಾನ ಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಬಹಳ ನಿಪುಣತೆಯಿಂದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಹೇಳುವರು ||

ಯಾವಾನ್ಬಾಹ್ಯೋ ವಿಕಾರಃ ಸ್ಯಾತ್ಮೇತ್ರಜ್ಞಪರಿವೇಷ್ಠನಃ ||

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಚಾಧಿದೈವಂ ವಾ ನಾಮರೂಪವಿಭಾಗತಃ || ೯೧ ||

ಅವ್ಯಾಕೃತಾದ್ವ್ಯಾಕೃತಃ ಸ್ಯಾದೇತಾವಾನೇವ ಸೋಽತ್ರ ತು ||

ಮುರ್ತೋ ವಾ ಯದಿ ವಾಽಮೂರ್ತಃ ಸಚ್ಚ ತ್ಯಚ್ಚೇತಿ ಭೀಷ್ಮತೇ || ೯೨ ||

೧ ಅಂತಃಕರಣವೇ ಆತ್ಮವಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೂ ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿಯೂ ಸರ್ವಕ್ರಿಯಾಶೂನ್ಯ ವಾಗಿಯೂ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶ ಚೈತನ್ಯ ಸ್ವರೂಪನೇ ಆತ್ಮನು, ಈತನ ಭೋಗಮೇಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ತ್ರಿಗುಣವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯು ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಅಂತಃ ಕರಣವು ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ ವಾಸನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಂಸಾರ ಪ್ರ ಪಂಚದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದೆಂದು ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುವರು. ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಬುದ್ಧಿರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ವದು, ಆತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಕೇವಲ ಭೋಕ್ತೃ ಪ್ರಕೃತಿ; ಕರ್ತೃ ಪುರುಷಸ್ತು ಪುಷ್ಕರ ಪಲಾಶವನ್ನಿರ್ಲೇಪ, ಕೆಂಪು ಚೇತನಃ' ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳುವರು || ಸ್ವತಂತ್ರಕೃತ್ಯವಲ್ಲದ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವ ಭ್ರಮೆ ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದು, ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಚಿದ್ರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನು ಕರ್ತೃನೂ ಅಲ್ಲ ಭೋಕ್ತೃನೂ ಅಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಅಂತಃ ಕರಣವು ಕರ್ತೃವೂ ಅಲ್ಲ ಭೋಕ್ತೃವೂ ಅಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಅಂತಃ ಕರಣಗಳನ್ನು ಒಂದಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದರಿಂದ 'ಅಹಂಕರ್ತೃ ಭೋಕ್ತೃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭ್ರಮೆಯು ಚಿದಚಿತ್ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಎಷ್ಟು ಹೊರಗಿನ ಕಾರ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಿರುವವೂ ಮತ್ತು ಜೀವರನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ನಾಮರೂಪ ವಿಭಾಗಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ-ಅಧಿದೈವತಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಇರುವವೂ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಅವ್ಯಾಕೃತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಮೂರ್ತವಾಗಲಿ ಅಮೂರ್ತವಾಗಲಿ ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಮುಗಿಯುವುದು, ಅದು ಸತ್, ಎಂದು ತೃತ್ ಎಂದೂ ಹೇಲಲ್ಪಡುವುದು.

ಪಂಚಭೂತಗಳು ಸತ್ತ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ? 'ಪ್ರಾಣಾವೈ ಸತ್ಯಮ್' ಎಂದಲ್ಲವೇ; ಹೇಳಿದೆ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ - ಉತ್ತರ -

ಪ್ರಾಣಾನಾಮಪಿ ಸತ್ಯತ್ವಂ ಭೂತಸತ್ಯಾಭಿಸಂಗತೇಃ ||

ಕಥಂ ಯತಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಾಣಾಃ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಲಕ್ಷಣಾಃ ||

|| ೯೩ ||

ಅನಾಮರೂಪಕಾಃ ಸನ್ತಃ ಸತ್ಯಸಂಯೋಗಹೇತುತಃ ||

ದೇಹಿನಃ ಪ್ರಾಣವತ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಂವೃತ್ತಾ ನಾಮರೂಪಿಣಃ ||

|| ೯೪ ||

ನಿದೇಶಾಯ ಚ ಕಲ್ಪನ್ತೇ ಪ್ರಾಣಾವಾ ಇತಿ ನಾನ್ಯಾಥಾ ||

ತದತ್ರ ನಿಖಿಲಂ ಸತ್ಯಂ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಸಂತೋಧಿತಂ ಸ್ಫುಟಮ್ ||

|| ೯೫ ||

ಸತ್ಯ ಎಂಬುವ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೂ ಸತ್ಯತ್ವವಿರುವುದು (ಅಂದರೆ ಅವುಗಳ ಸತ್ಯವೇ) ಹೇಗೆಂದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಗಳೂ ಜೀವಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವು, ವಸ್ತುತಃ ನಾಮರೂಪಗಳಿಲ್ಲದವಾದರೂ ಸತ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಸಂಬಂಧ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ದೇಹವುಳ್ಳ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ನಾನುರೂಪವುಳ್ಳವಳಾಗಿ 'ಪ್ರಾಣಾ ವಾ' ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಇಲ್ಲ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಸತ್ಯವಸ್ತುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಶೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ, (ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವು) ಈ ಮುಂದೆ -

ವ್ಯಾವಿಧ್ಯಸತ್ಯರಾಶೇಃ ಸ್ಯಾದ್ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮನ ಏವ ತು ||

ಸ್ವರೂಪಂ ಯತ್ತದಧುನಾ ವಕ್ತವ್ಯಮವಶಿಷ್ಯತೇ ||

|| ೯೬ ||

ಸತ್ಯವಸ್ತುಗಳ ರಾಶಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದಂತೆ ಜೀವಾತ್ಮನದ್ದೇ ಆದ ಶುದ್ಧಸ್ವರೂಪವು ಯಾವುದುಂಟೋ, ಅದನ್ನು ಈಗ ಹೇಳುವುದೊಂದು ಉಳಿದಿದೆ.

ತತ್ತ್ವೈತಸ್ಯಾಮವಸ್ಥಾಯಾಂ ವಿಭಾಗಾ ವಿನಿವರ್ತನೇ ||

ಅಯಂ ಭೋಕ್ತಾ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಾ ತಥಾ ದೈವತಿಕಾಸ್ತಸ್ಮಿನ್ ||

|| ೯೭ ||

“ತತ್ಸಂಬಂಧಾತ್ ಪ್ರಾಣಾಃ ಸತ್ಯಮ್... ತದೇತತ್ ಸತ್ಯಂ ಪರಿಶೋಧಿತಮ್” ಎಂಬುದು ಭರ್ತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಭಾಷ್ಯಾನುವಾದ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಹನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಣಗಳು ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಐದು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಒಂದು ಅಂತಃ ಕರಣ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಟ್ಟು ಪ್ರಾಣವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ||

ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮನ ಇತ್ಯೇಷ ಭೇದಹೇತುನಿವರ್ತನಾತ್ ||

ಯತ ಆಧಾರಗೋ ಹ್ಯೇಷ ನಾಮರೂಪಾದಿಲಕ್ಷಣಃ

|| ೯೮ ||

ವಿಶೇಷೋ ನ ಸ್ವತಸ್ಸಚ್ಚ ನಾಮರೂಪಾದಿ ಶೋಧಿತಮ್ ||

ಸಂಶೋಧ್ಯ ತದಿದಂ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಾ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯತೇ

|| ೯೯ ||

ಈ ಸತ್ಯರಾಶಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮನು ಇರುತ್ತಿರಲು 'ಇವನು ಜೀವಾತ್ಮ ಭೂಕ್ತ' ಇವು ದೇವತೆಗಳು ಅಭಿಮಾನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ (ವಾಗಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು) ಜೀವಾತ್ಮನ ಉಪಾಧಿಗಳು ಎಂಬ ವಿಭಾಗವು ನಿವೃತ್ತಿಹೊಂದುವುದು, ಏಕೆಂದರೆ ? ಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದು ಹೋಗಿದೆ, ಅದರಿಂದ, ಇದು ಹೋಗಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ? ನಾಮ ರೂಪಾದಿಗಳೆಂಬ ವಿಶೇಷವು ಆಧಾರದಲ್ಲಿರುವುದು, ಅದು ಸ್ವತಃ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ ಆ ನಾಮರೂಪಗಳೆಲ್ಲ ಶೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆ ಸತ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಶೋಧಿಸಿ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮನನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು -

ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ ತೇನೇದಂ ಸಮಾನಂ ಲಕ್ಷಣಂ ಭವೇತ್ ||

ಕ್ಷೇಚಜ್ಞಾನಂ ವಿಶೇಷೋಽತ್ರ ಯತೋ ನೈವೋಪಪದ್ಯತೇ

|| ೧೦೦ ||

“ತದೇತತ್ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮನಾಂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮೇವ ಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಂ ಭವತಿ” ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥ- ಎಲ್ಲಾ ಜೀವರಿಗೂ ಇದು ಸಮಾನವಾದ ಲಕ್ಷಣ ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯರಾಶಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿದ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ||

“ತಸ್ಯಹತಸ್ಯ.. ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವರು -

ಏತಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯೇತಿ ರೂಪಂ ನಿರ್ದಿಶ್ಯತೇಽಧುನಾ ||

ಪುಂಸೋ ರುಪಮುಪಕ್ಷೇಣಂ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಸಮಾಶ್ರಯಮ್

|| ೧೦೧ ||

‘ಏತಸ್ಯ ಪುರುಷಸ್ಯ’ ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು, ಪುರುಷನ ಮೂರ್ತಾ ಮಾರ್ತಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಸ್ವರೂಪವು ಮೊದಲೇ ಮುಗಿದಿದೆ ||

ಯೇನ ತ್ವಸ್ಯ ವಿಶೇಷೇಣ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮತ್ವಮಿಷ್ಯತೇ ||

ವಿಭಜ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಸತಃ ಪರಸ್ಮಾದಾತ್ಮನೋಽದ್ವಯಾತ್

|| ೧೦೨ ||

ಆನಂ-ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಇದರ ಭಾಷ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ - “ತತ್ತ್ವತಸ್ಯಾ ಮವಸ್ಥಾಯಾಮಯಂ ಭೋಕ್ತೃಮೇ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮನಃ ಪ್ರಾಣಾಃ ಇತ್ಯಯಂ ವಿಶೇಷೋನಾಸ್ತಿ” (ಇದು ಭರ್ತೃ ಪ್ರಪಂಚ ಭಾವ್ಯ) ಆಧಾರಗತೋ ಹ್ಯಯಂ ನಾಮರೂಪಕೃತೋ ವಿಶೇಷಃ” ಈ ಪರ್ಯಾಂತ ಭೂಮಿಕೆ, ಅನಂತರ- “ತದಿಹ ಸರ್ವಂ ಸತ್ಯಂ ಪರಿಶೋದ್ಯ ಅಂತರಾತು ಪ್ರಮಿಶ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮ ನಿರ್ದಿಶ್ಯತೇ” ಎಂಬುದು (ಭರ್ತೃ, ಭಾಷ್ಯ)

ಅಪಾಞ್ಜಭೌತಿಕಂ ರೂಪಮಿಹ ತನ್ನಿದಿದಿಕ್ಷತೇ ||

ಯಥೇತಿ ಮಾಹಾರಜನಂ ವಾಸನೋಪಚಯಾತ್ಮಕಮ್

|| ೧೦೩ ||

ಯಾವ ಅಸಾಧಾರಣ ರೂಪದಿಂದ ಆದ್ವಿತೀಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಈ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಜೀವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಲು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಿರುವುದೋ, ಆ ರೂಪವು ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವರೂಪ ಅದನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ.

ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ ; 'ಯಥಾ ಮಾಹಾರಜನಂ' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವ ವಾಸನೋಪಚಯರೂಪವದು ||

ಕರ್ತೃ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ

ತಸ್ಯ ಹೃತಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಮೇವಂ ಕೇಚಿತ್ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ ||

ತದಯುಕ್ತಂ ಯಥಾನ್ಯಾಯಸ್ತಥಾನ್ಯಮಭಿಧೀಯತೇ

|| ೧೦೪ ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕೆಲವರು "ತಸ್ಯಹೃತಸ್ಯ" ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳುವರು - ಅದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ಅದರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕೋ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವುದು ||

ವಾಸನೋಪಚಯ ರೂಪವೇ ಜೀವನ ರೂಪವೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ

ಪುಷ್ಪಾದಿವಾಸನಾನಾಂ ಹಿ ವಸ್ತ್ರಾದಿಷ್ಟೇವ ಸಂಗತಿಃ ||

ಸಜಾತೀಯೇಷು ನಿಯತಾ ದೃಶ್ಯತೇ ನಾನ್ಯಜಾತಿಷು

|| ೧೦೫ ||

ಹೂವು ಮೊದಲಾದ ವಾಸನೆಗಳು ಬಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅದೂ ಸಹ ತನಗೆ ಸಮಾಸ ಜಾತಿಯಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಜಾತಿಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ.

ದ್ರವ್ಯೇಷು ನ ಖಲು ವ್ಯೋಮ್ನಿ ವಾಸನಾ ಕಾಚಿದೀಕ್ಷತೇ ||

ಅದ್ರವ್ಯೇ ಚಾಸಜಾತೀಯೇ ಚೈತನ್ಯೇ ವಾಸನಾ ಕುತಃ

|| ೧೦೬ ||

ದ್ರವ್ಯವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಾಸನೆಯೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ವಿಜಾತೀಯವಾಗಿ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯವಲ್ಲದ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸನೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು ?

ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಅರ್ಥ- ಅರಿಶಿನ ಮುಂತಾದ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದ ಬಟ್ಟೆಯಂತೆ ನಾನಾ ಬಗೆಯಾದ ರಾಗ ದ್ವೇಷಾದಿ ದೋಷಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸಮುದಾಯ ಪುತುಂ ಬರುವ ರೂಪವೇಸಕಲ ಜೀವರಿಗೂ ಸಮಾಸವಾದ ರೂಪವು, ಇದು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ಅಸಾಧಾರಣವೂ ಆಗಿದೆ, ಇದು ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ.

ವಾಸನಾಕಾರತಾಂ ಗಚ್ಛೇಚ್ಛತನ್ಯಂ ಚೇತ್ಕಪಾಲವತ್ ||

ವಾಸನಾನಿಷ್ಠಲತ್ವಂ ಸ್ಯಾಚ್ಛತನ್ಯಾದಪ್ಯಥಕ್ ತೇಃ

|| ೧೦೭ ||

ಿಕಪಾಲದಂತೆ ಚೈತನ್ಯವು ವಾಸನಾಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾದರೆ ವಾಸನೆಗಳೆ
ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವವು, ಏಕೆಂದರೆ ? ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅವು ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ
ವಾಸನೆಯು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾದೆಯೆಂದರೆ - ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ -

ನ ಹಿ ಶ್ರೋತ್ರೋತ್ಥವಿಜ್ಞಾಂ ರೂಪವಾಸನಯಾಽಙ್ಗಯತೇ ||

ವಿಷಯತ್ವಾವಿಶೇಷೇಽಪಿ ಕುತೋಽಸಂಜ್ಞತತ್ವತಃ

|| ೧೦೮ ||

ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಶಬ್ದ ಜ್ಞಾನವು ಎರಡು ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದರೂ
ರೂಪದವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಸಂಗ=ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ
ಇಲ್ಲದ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸನೆಯು ಅಂಟುವುದು ಹೇಗೆ ? ಆಗಲಾರದು ||

ಷಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಯಾಣಾಂ ಚ ನಿಷೇಧಶ್ಚೇತನಾತ್ಮನಃ ||

ಅಸಂಜ್ಞ ಇತಿ ಚಾಪ್ಯುಕ್ತಿರಸಕೃತ್ಯಾಯತೇ ಶ್ರುತೌ

|| ೧೦೯ ||

ಚೇತನರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆರುವಿಧವಾದ ಭಾವ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿರುವುದೂ
ಸಂಗತನೃಪನಂದೂ ಅನೇಕ ಸಲ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೂ ಹೇಳಿದೆ ||

ಭೂತಸಂಯೋಗತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ನ ಚ ತತ್ಪ್ರಾಜ್ಞಭೌತಿಕಮ್ ||

ಇತಿ ಬ್ರುವಾಣೋ ಲೋಕೇಽಸ್ಮಿನ್ವಸ್ಯತೇ ಬಾಲಕೈರಪಿ

|| ೧೧೦ ||

ಮತ್ತು ಜೀವನ ಈವಾಸನಾಮಯರೂಪವು ಭೂತಗಳಸಂಬಂಧದಿಂದ ಆದದ್ದು, ಅದು
ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಿರುವವನ್ನು ನೋಡಿ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಬಾಲಕರೂ ಕೂಡ ಹಾಸ್ಯಮಾಡುವರು ||

ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತವಿಭಾಗೇಽಸ್ಯ ವಿಭಾಗೋ ವಿನಿವರ್ತತೇ ||

ಇತಿ ಸ್ತೋತ್ರಮವಿಸ್ತೃತ್ಯ ವಾಸನಾಭೇದಗೀಃ ಕಥಮ್

|| ೧೧೧ ||

ಮಣ್ಣು ಮಡಿಕೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತೆ ಆತ್ಮನು ವಾಸನೆಯ ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಾದರೆ
ಆವಾಸನೆಯು ಚೈತನ್ಯಾಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಆತ್ಮನನ್ನು ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾರದು, ಮತ್ತು
ಆತ್ಮವೇ ತನಗೆ ತಾನೇ ಭೇದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಾರದು ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಆವಾಗವಾಸನೆಯೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು,
ಅದರಿಂದ ಅದು ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿನ್ನವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ

ಮತ್ತು ಮೂರ್ತ ಅಮೂರ್ತ ಈ ಎರಡನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸುವಾಗ ಈ ಆತ್ಮನಿಗೆ ವಿಭಾಗವೂ ಹೋಗುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಮರೆಯದೆ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಭೇದವುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ? ||

ಭರ್ತೃಪ್ರಪಂಚರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೆ ನ್ಯಾಯ ಶೂನ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ

ರಚಯನ್ತಿ ತಥಾಽಸಾಧ್ವೀಂ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಂ ನ್ಯಾಯವರ್ಜಿತಾಮ್ ||
ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಾತ್ಮಕೋ ರಾಶಿರೇಕೋ ಬಾಹ್ಯಃ ಕಿಲೇಷ್ಯತೇ || ೧೧೨ ||

ಉತ್ತಮಃ ಪರಮಾತ್ಮಾಖ್ಯೋ ರಾಶಿರತ್ರಾಭಿಧೀಯತೇ ||
ಮಧ್ಯಮೋಽಯಂ ತೃತೀಯಸ್ತು ತಾಭ್ಯಾಂ ರಾಶಿಃ ಪ್ರಯೋಜಕಃ || ೧೧೩ ||

ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತವೆಂಬವ ಹೊರಗಿನ ಪದಾರ್ಥಗಳು ೧ನೇ ರಾಶಿ, ಉತ್ತಮವಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬುವ ರಾಶಿ ಎರಡನೇ ರಾಶಿ, ಮುರನೆ ರಾಶಿಯು ಇದು ಮಧ್ಯಮ, ಇದು ಆ ಎರಡುಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಯಾಗಿದೆ ||

ಅದು ಯಾವುದೆಂದರೆ -

ಪಾಣಿಪೇಷೋತ್ತಿತೇನಾಯಂ ಕರ್ತೃ ಭೋಕ್ತೃ ಸಹಾಽತ್ಮನಾ ||
ಭಾವನಾಚ್ಛಾನ್ತಕರ್ಮಾದಿಸಮುದಾಯಃ ಪ್ರಯೋಜಕಃ || ೧೧೪ ||

ಕೈಯಿಂದಿ ಮರ್ದಿಸಿದ ನಂತರ ಎದ ಈ ಕರ್ತೃ, ಭೋಕ್ತೃ ಎಂಬುವ ಜೀವಾತ್ಮನೊಡನೆ ಈ ಭಾವನಾ - ಚ್ಛಾನ್ತ-ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸಮುದಾಯವು ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ (ಉತ್ಪಾದಕವಾಗಿದೆ)

ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಾದಿರಾಶಿಸ್ತು ಪ್ರಯೋಜ್ಯಃ ಸಾಧನಂ ತಥಾ ||
ತಾರ್ಕಿಕೈಃ ಸಹ ಸಂಧಿಂ ಚ ಚಿಕೀರ್ಷಂಸ್ತಿ ಯಥಾಬಲಮ್ || ೧೧೫ ||

ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತ ಮೊದಲಾದರಾಶಿಯು ಪ್ರಯೋಜ್ಯ (ಹುಟ್ಟುವದು) ಮತ್ತು ಸಾಧನ, ತಾರ್ಕಿಕರೊಡನೆ ಯಥಾ ಶಕ್ತಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಇವರುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು

ಅಯಂ ಪ್ರಯೋಜಕೋ ರಾಶಿರ್ಲಿಂಗಮೇವ ಕಿಲಾಽಽಪ್ರಿತಃ ||
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸಾಂಖ್ಯತ್ವಭಯಾತ್ಕಲ್ಪಯನ್ತಿ ತತೋಽನ್ಯಥಾ || ೧೧೬ ||

ಈ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದರಾಶಿಯು ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ಲಿಂಗ ಶರೀರವನ್ನೆ ಆಶ್ರಯಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿ ಸಾಂಖ್ಯನಾಗುವನೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಅದಕ್ಕೂ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವರು. ಅದು ಹೇಗೆ ! ಎಂದರೆ

ಗಂಧಃ ಪುಷ್ಪಾಶ್ರಯೋ ಯದ್ವತ್ಪುಟಮಾಶ್ರಿತಃ ತಿಷ್ಠತಿ ||
ಕುಸುಮಾಪಗಮೇಽಪ್ಯೇವಂ ಲಿಚ್ಛಿಸ್ಥಾ ವಾಸನಾಽಽತ್ಮನಿ

|| ೧೧೭ ||

ಹೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ವಾಸನೆಯು ಹೇಗೆ ಹೂವನ್ನು ತೆಗೆದರೂ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಆಶ್ರಯ
ಸಿರುವದೋ, ಇದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾಸನೆಯು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿರುವುದು ||

ವಾಸನಾಕಾಮಕರ್ಮಾಣಿ ಲಿಚ್ಛಿಸ್ಥಾನ್ಯೇವ ನಾಽಽತ್ಮನಿ ||
ಲಿಚ್ಛಾದಾತ್ಮಾನಮಾಯಾನ್ತಿ ಗನ್ಧೋ ಗಂಧಪುಟಂ ಯಥಾ

|| ೧೧೮ ||

ವಾಸನೆ (ಪೂರ್ವಸಂಸ್ಕಾರ) ಕಾಮ, ಕರ್ಮ ಇವುಗಳು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೇ ಇರತಕ್ಕವು, ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ
ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಬುದ್ಧಿಸ್ಥಾನದಿಂದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದು (ಹೂವಿನ) ಗಂಧವು
ಗಂಧದ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಒಂದು ಸೇರುವಂತೆ ಸೇರುವುದು ||
ಆತ್ಮನು ನಿರ್ಗುಣನಾದರೂ ವಾಸನೆಯು ಇರಬಹುದೆ ? ಎಂದರೆ

ನಿರ್ಗುಣೋಽಪಿ ಪರೈಕಾಂತೋ ವಹಿರಭ್ಯಾಗತೇನ ಸಃ ||
ಕರ್ಮಣಾ ಸಗುಣಃ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭವತೀತಿ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ

|| ೧೧೯ ||

ಆತ್ಮನು ಸ್ವತಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಗುಣವಿಲ್ಲದವನಾದರೂ ಅವನ ಒಂದು ಭಾಗವು ಹೊರಗಿನಿಂದ
ಬಂದ ಕರ್ಮದಿಂದ ಸಗುಣವಾಗುವುದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತತಶ್ಚ ಕರ್ತಾ ಭೋಕ್ತಾ ಚ ಬದ್ಧತೇ ಮುಚ್ಯತೇ ತಥಾ ||
ವಿಚ್ಛಾನ್ಯಾತ್ಮೇತಿ ಕಣಭುಕ್ಚಿತ್ತಮೇವಂ ಸಮಾಶ್ರಿತಾಃ

|| ೧೨೦ ||

ಅದರಿಂದ ಆ ಆತ್ಮನು ಕರ್ತೃ, ಮತ್ತು ಭೋಕ್ತೃ, ಮತ್ತು ಬಂಧಿಸಲ್ಪಡುವನು,
ಮುಕ್ತನಾಗುವದೆಂದು ಕಣಾದರ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಆಶ್ರಯಿಸುವರು ಅನುಸರಿಸುವರು ||

ಭೂತರಾಶೇರಗಲ್ಲಿಂ ಕರ್ಮರಾಶಿಃ ಸಕಾಶತಃ ||
ಲಿಚ್ಛಾದಾತ್ಮಾನಮಾಗಾತ್ವ ಲಿಚ್ಛಿಸಂಬನ್ಧಕಾರಣಾತ್

|| ೧೨೧ ||

ಕರ್ಮರಾಶಿಯು ಭೂತರಾಶಿಯ ಸಮೀಪದಿಂದ ಲಿಂಗ (ಬಿಡ್ಡಿ)ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಈ
ಬುದ್ಧಿಸಂಬಂಧದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು |

ತಾರ್ಕಿಕರ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಜೀವನೇ ಅಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಹೇಳುವರು

ಕೃಷ್ಣಶಕ್ತಿರವಿದ್ಯಾಽಪಿ ಪರಸ್ಮಾದೇವ ಸೋತ್ಥಿತಾ ||
ವಿಕೃತ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮಾಂಶಂ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮನಿ ತಿಷ್ಠತಿ

|| ೧೨೨ ||

ಭಗವಂತನ ಶಕ್ತಿಯಾದ (ಅನಾದಿ) ಅವಿದ್ಯೆಯಾ ಸಹ ಅಪರವಸ್ತುವಿನಿಂದಲೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು
ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸಿ ಜೀವಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆ ||
ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಹೇಗೆ ?

ಯಥೋಷರಾತ್ಮಕೋ ದೋಷಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಏವ ಜಜ್ಞಿಷಾನ್ ||
ಕ್ಷ್ಮಿಕದೇಶಂ ವಿಕೃತ್ಯಾಽಽಸ್ತೇವಿದ್ಯಾ ತದ್ವತ್ಪರಾತ್ಮನಃ

|| ೧೨೩ ||

ಹೇಗೆ ಮರಳಿಂಟುವ ದೋಷವು ಭೂಮಿಯಿಂದಲೆ ಹುಟ್ಟುವದೋ, ಹಾಗೂ ಭೂಮಿಯ
ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸಿ ಇರುವುದೋ, ಹಾಗೆಯೆ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ
ಹುಟ್ಟಿ ಜೀವನಲ್ಲಿರಬಹುದು |
ಮತ್ತು

ಅನಾತ್ಮಧರ್ಮೋಽವಿದ್ಯೇತಿ ವದಂತಶ್ಚೋಷರಾದಿವತ್ ||
ಇತ್ಯೇವಂ ಸಾಂಖ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತಮನುವರ್ತನ್ತಿ ಸಂಭ್ರಮಾತ್

|| ೧೨೪ ||

ಮರು ಭೂಮಿಯಂತೆ ಅನಾತ್ಮ ಧರ್ಮವೇ ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂದೂ ಇವರು ಹೇಳುತ್ತಾ ಈ
ರೀರಿಯಾಗಿ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವರು ||

- ಈ ಭರ್ತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚರ ಪ್ರಕಿಯಾಕಲ್ಪನೆಯ ಖಂಡನೆ -

ನೈವಂ ಕಲ್ಪಯಿತುಂ ಯುಕ್ತಂ ವೇದಸಿದ್ಧಾಂತಬಾಧನಾತ್ ||
ಪುರಾಽಪಿ ಚೈತದುದಿತಂ ಯಥಾ ವೇದಾಂತಬಾಧನಮ್

|| ೧೨೫ ||

ವೇದಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಭಂಗಬರುವದರಿಂದ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ,
ಹಿಂದೆಯೂ () ವೇದಾಂತಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಭಂಗಬರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ ||
ಅದನ್ನೆ ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ -

ಸಕಲತ್ವೇ ಪರಸ್ಮೋಕ್ತಾಃ ಸಸಾರಿತ್ವಾದಿಲಕ್ಷಣಾಃ ||
ದೋಷಾಃ ಸರ್ವೇಽಪಿ ಚಾಽಽಯಾನ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾನಮೇಕಲಮ್

|| ೧೨೬ ||

ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಯವವುಳ್ಳವನಾದರೆ ಹಿದೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಸಾರ ಮೊದಲಾದ
ದೋಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ಏಕರೂಪವಾಗಿರು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಬರುವುವು

ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಸ್ಯ ಚ ಸಂಭಿತ್ತೌ ಪರಸ್ಮಾದಾತ್ಮನಃ ಸ್ವತಃ ||
ಏಕತ್ವಾಸಂಭವೋಽತ್ಯಂತಂ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಪರಮಾತ್ಮನೋಃ

|| ೧೨೭ ||

ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಜೀವನಿಗೂ ಸ್ವತಃ ಅತ್ಯಂತಭೇದವೇ ಇರುವಲ್ಲಿ ಜೀವಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ
ಏಕತ್ವವು ಸರ್ವಥಾ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ ||
ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಶವೇ ಲಿಂಗಶರೀರ ಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ ? ಎಂದರೆ -

ಅಥೋಪಚಾರತೋ ದೇಶೋ ಲಿಜ್ಜಮೇವಾಽಽತ್ಮನೋ ಮತಃ ||
ನ ತದಾ ಲಿಜ್ಜವಿಧ್ವಸೌ ವಾಸನಾಽಽತ್ಮನಿ ಯುಜ್ಯತೇ

|| ೧೨೮ ||

ಆತ್ಮನ ಏಕದೇಶವೇ ಲಿಂಗೋಪಾಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೆಂದು ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಆವಾಗ
ಲಿಂಗವು (ಬುದ್ಧಿಯು) ನಾಶವಾದರೆ ಅದರವಾಸನೆಯು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿದೆಯೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ||

ನ್ಯಾಯಃ ಪುರೋದಿತೋ ಯೋಽತ್ರ ವಾಸನಾಸಂಶ್ರಯಂ ಪ್ರತಿ ||
ಸ ಸರ್ವೋಽತ್ರಾನುಸಂಧೇಯಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಷನುತ್ರಯೇ

|| ೧೨೯ ||

ವಾಸನೆಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ವಸ್ತುವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಿನ್ಯಾಯವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ,
ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು ||

ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು
ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾರೆ -

ಉತ್ಥಾನಂ ಚಾಪ್ಯವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಪರಸ್ಮಾದಾತ್ಮನಃ ಸ್ವತಃ ||
ಊಷರಾದಿವದಿತ್ಯಾದಿಕಲ್ಪನಾ ನೋಪಪದ್ಯತೇ

|| ೧೩೦ ||

ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸ್ವತಃ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಮರಳಾ ಏಳುವಂತೆ ಹುಟ್ಟುವುದೆಂದು ಇತ್ಯಾದಿ
ಕ್ಷಪನೆಯಾ ಸರಿ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅನಿರ್ಮೋಕ್ಷಪ್ರಸಕ್ತಿಃ ಸ್ಯಾದ್ಯವಿದ್ಯಾ ಪರಾತ್ಮನಃ ||
ನಿರಾತ್ಮವಾದಸಕ್ತಿಶ್ಚ ಮೋಹೋಚ್ಛೇದೇ ಭವೇದಿಹ

|| ೧೩೧ ||

ಿಹೂ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಾಸನೆಗಳು ಹೂವನ್ನು ತೆಗೆದರೂ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಅದರವಾಸನೆಯು
ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ

ಏಕೆಂದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅವಿದ್ಯೆಯಿರುವುದಾದರೆ ಅದರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗದೆ
ಹೋಗುವುದು, ಆತ್ಮನೇ ಇಲ್ಲ ಶೂನ್ಯವೇ ಎಂದು ಹೇಳುವ ನಿರಾತ್ಮವಾದವು ಅಜ್ಞಾನವು
ನಾಶವಾದಲ್ಲಿ ಿಪ್ರಸಕ್ತವಾದೀತು ||
ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬುವ ಲಿಂಗಶರೀರ ಸಂಬಂಧವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದರ ವಾಸನೆಯು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ
ಸೇರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೂ ಸರಿಯಲ್ಲಿ - ಏಕೆಂದರೆ.

ವಾಸುದೇಶಾತಿರೇಕೇಣ ವಾಸನಾಯಾ ನ ಚೀಷ್ಟತೇ ||

ದೇಶಾನ್ತರೋಪಗಮನಂ ಗುಣವದ್ವೈವರ್ಜನಾತ್

|| ೧೩೨ ||

ವಾಸನೆಯಿರುವ ಸ್ಥಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಾಸನೆಯು ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು
ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ :-
ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗುಣವು ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗದು ||

ಸಾಮಾನ್ಯಸ್ಯೇನ ಗಚ್ಛನ್ನಿ ನ ಚ ಶ್ರುತ್ಯಕ್ಷರಾಣ್ಯಪಿ ||

ಯಥೋಕ್ತಕಲ್ಪನಾಯಾಂ ಹಿ ನ ಯುಕ್ತಾ ತೇನ ಕಲ್ಪನಾ

|| ೧೩೩ ||

ಶ್ರುತಿಯ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಸಹ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ
ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ಅದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ವಾಸನಾಶ್ರಯನೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ||

ಕಾಮಃ ಸಂಕಲ್ಪ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾ ಮನಸೋ ಧರ್ಮಿಣಃ ಶ್ರುತಾಃ ||

ಧರ್ಮಾ ನ ತ್ವತ್ಕನಃ ಶಾಸ್ತ್ರೇ ಹ್ಯಸಚ್ಛೋ ಹೀತಿವಾರಣಾತ್

|| ೧೩೪ ||

“ಕಾಮಃ ಸಂತಲ್ಪೋವಿಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶ್ರದ್ಧಾಶ್ರದ್ಧಾ ಪ್ರೀರ್ಧಿ ಭೀರಿ ತ್ರೇತತ್ ಸರ್ವಮನಏವ”
ಎಂಬುದಾಗಿ ಮನಸ್ಸೆಂಬುವ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಗಳು (ಕಾಮಾದಿವಾಸನೆಗಳು) ಇವೆ,
ಆತ್ಮನದ್ದಲ್ಲ, “ಅಸಂಗೊಹ್ಯಯಂಪುರುಷಃ” ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದು
ಸರ್ವಸಂಗಶೂನ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿ ಇತರ ಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿದೆ.

ಹೃದಯೇ ಹೈವ ರೂಪಾಣಿ ಧ್ಯಾಯತೀವೇತಿ ಚಾಪರಮ್ ||

ಕಾಮಾ ಯೇಽಸ್ಯ ಹೃದೀತ್ಯಾದಿ ತೀರ್ಣೋ ಹೀತಿ ತಥಾ ವಚಃ

|| ೧೩೫ ||

ಿಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಹುಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ ಸಂಸಾರವು ಬರುವುದು, ಅವಿದ್ಯೆಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯೆ
ಸಂಸಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಷ್ಟೆ, ಅವಿದ್ಯೆಯಿದ್ದಾಗ ಮೋಕ್ಷವು ಬರುವಹಾಗಿಲ್ಲ, ಅವಿದ್ಯೆಯು ನಾಶವಾದ ಮೇಲೆ
ಮೋಕ್ಷವೆನ್ನುವುದಕ್ಕಲಾಶಕ್ತವಲ್ಲ ? ಏಕೆಂದರೆ - ಉಪಾದಾನಕಾರಣವು ಇರುವಾಗ ಕಾರ್ಯವು ಸರ್ವಥಾ
ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಕಾರ್ಯವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ನಾಶವಾದರೆ ಅದರ ಕಾರಣವಸ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಇರಲಾರನು,
ಪಟವು ನಾಶವಾದರೆ ತಂತುಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಆಗುವಂತೆ ಆಗುವುದು ಆಗತಿ ನೈರಾತಮ್ಯವಾದ (ಶೂನ್ಯವಾದ)
ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷವೆಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಿಸದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ

ಹೃದಯದಲ್ಲಿ (ರಾಗಾದಿರೂಪಗಳು) ಇರುವವು; ಎಂಬುದಕ್ಕೆ “ಹೃದಯೇ
ಹೈವರೂಪಾಣಿ” “ಧ್ಯಾಯತೀವ ಲೇಲಾಯತೀವ” “ಕಾಮಾಯೇಽಸ್ಯಹೃದಿಶ್ರಿತಾಃ”
“ತೀರ್ಗೋಹಿತದಾಭವತಿ” ಈ ವಚನಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ||

ಪ್ರತಾದರ್ಥಾನ್ ಚಾನೋಽರ್ಥೋ ಯಥೋಕ್ತವಚಸಾಂ ಯತಃ ||

ಸಮ್ಯಕ್ವಲ್ಲಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಃ ಕಲ್ಪನಾತೋ ನ ಯುಜ್ಯತೇ

|| ೧೩೬ ||

ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮನಃ ಹೃದಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ ಆತ್ಮವೆಂದು ಅರ್ಥ
ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲ ! ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ - ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು
ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ, ಅದರಿಂದಲೂ
(ಆತ್ಮನು ಕಾಮಾದಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೆಂದು) ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ||
ಮತ್ತು-

ಪ್ರತ್ಯಗ್ವತ್ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಾ ಸರ್ವೈವೋಪನಿಷತ್ತಿಯಮ್ ||

ತಾವನ್ಮಾತ್ರಪರತ್ವೇನ ವೇದಾಂತಾನಾಮುಪಕ್ಷಯಾತ್

|| ೧೩೭ ||

ಎಲ್ಲಾ ಈ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಬಂದಿರುವುದು, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತಗಳು ಆಸಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಅದನ್ನು ಬೋಧಿಸಿ)
ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ತರವಲ್ಲ ||

ರಾಶಿಗಳು ಮೂರೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ

ರಾಶಿತ್ರಿತಯಪಕ್ಷೇ ಚ ನಾಪ್ಯರ್ಥೋಽತ್ರ ಸಮಜ್ಞಾಸಃ ||

ಕ್ರಿಯತೇ ಕಲ್ಪನಾ ಯೇನ ಸರ್ವನ್ಯಾಯವಿರೋಧಿನೀ

|| ೧೩೮ ||

ಮೂರು ರಾಶಿಗಳೆಂದು ಹೇಳುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವು ಸಮಂಜಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ
ನ್ಯಾಯಗಳಿಗೂ ವಿರೋಧವಾಗಿರುವ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ||
ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ವಾದ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಸಮಂಜಸ ?

೧ನೆ ಪ್ರತಿಯು ಹೃದಯದಲ್ಲೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿಗಳು ಇವೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು

೨ನೆಯ ಪ್ರತಿಯು ಆತ್ಮನು ಧ್ಯಾನಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಂತೆ ಕಾಣುವನು' ವಸ್ತುತಃ ಹಾನಿಲ್ಲ
ಬುದ್ಧಿಯು ಧ್ಯಾನಮಾಡಿದರೆ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವಂತೆಯೂ ಅದು ಏನಾದರೂ ಕೆಲಸಮಾಡಿದರೆ ಆತ್ಮವೇ ಮಾಡಿದಂತೆ
ತೋರುವುದು, ಇದು ಭ್ರಾಂತಿಯೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು

೩ನೆಯ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲ ಕಾಮಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದೆ

೪ನೆಯ ಆಗ ಸುಷುಪ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನು ಬುದ್ಧಿಯ ಎಲ್ಲಾ ವಾಸನೆಗಳು ದಾಟಿ ನಿಂತಿರುವವೆಂದು ಹೇಳುವುದು

||

ದ್ವೇ ಏವ ಬು ಯದಾ ರೂಪೇ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತೇ ಸವಾಸನೇ ||

ಬ್ರಹ್ಮ ರೂಪಿ ತೃತೀಯಂ ಚ ತದಾ ವಾವೇತಿ ಯುಜ್ಯತೇ

|| ೧೩೯ ||

ಬ್ರಹ್ಮೈಕದೇಶಭೂತಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮನ ಏವ ತೇ ||

ರೂಪೇ ಇತಿ ತದಾ ಯುಕ್ತಂ ಕಲ್ಪನಾನುಗುಣಂ ವಚಃ

|| ೧೪೦ ||

ದ್ವೇವಾವ ಎಂದು ಎರಡೇ ರೂಪಗಳು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತಗಳೆಂಬುದು ವಾಸನಾಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆವಾಗಲೇಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ಬ್ರಹ್ಮ ರೂಪವುಳ್ಳ ಮೂರನೇ ವಸ್ತುವಾಗುವುದು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಏಕದೇಶ (ಅಂಶ)ವಾದ ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಆ ಎರಡು ರೂಪಗಳೆಂದರೆ ಆವಾಗ ನಿಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮೇಲಿನ ಮಾತು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದು.

ಮೂರುರಾಶಿಯೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಸಂಮತವಾಗಿದ್ದು ಜೀವನನ್ನು ರೂಪವುಳ್ಳ ವಸ್ತುವಿನ ಜತೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ತಪ್ಪೇನು ? ಎಂದರೆ -

ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಮುಖೇನಾಥ ಯದಿ ವಾ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ||

ರೂಪೇ ಇತಿ ತದಾಽವಕ್ಷ್ಯಚೈತೀ ಚೇತ್ಕಲ್ಪನಾ ಭವೇತ್

|| ೧೪೧ ||

ಆವಾಗ ಆಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜೀವಾತ್ಮನ ಮೂಲಕ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಇವೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದಿತು ಆವಾಗಲೇ ಶ್ರುತಿ ಸಂಮತ ಕಲ್ಪನೆಯೆಂದಾಗುವುದು (ಪ್ರಕೃತ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿಲ್ಲ)

ದ್ವಿವಚಶ್ಚ ತಥಾಽಯುಕ್ತಂ ತೈರೂಪ್ಯಸ್ಯೇಹ ಸಂಭವಾತ್ ||

ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತೇ ಚ ದ್ವೇ ರೂಪೇ ತೃತೀಯಂ ವಾಸನಾ ಯತಃ

|| ೧೪೨ ||

‘ದ್ವೇ’ ಎಂಬ ವಚನವೂ (ಏವಕಾರಾರ್ಥದ)ವಾವ’ ಎಂಬುದೂ ಅಯುಕ್ತವಾಗುವುದು, ಏಕೆಂದರೆ, ಮೂರು ರೂಪವು ಸಂಭವಿಸಬಹುದು, ಹೇಗೆಂದರೆ! ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತ ಇವು ಎರಡು ರೂಪಗಳು, ಮೂರನೆಯದು ವಾಸನೆ (ಸಂಸಾರ) ಎಂಬುದಾಗಿ || ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿವಚನದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಶಂಕೆ ಮಾಡುವುದು

ಮತಂ ಮೂರ್ತೇತರೇ ರೂಪೇ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಭಿಮತೇ ಸದಾ ||

ಕ್ಷೇತ್ರವ್ಯಸ್ಯ ತು ನೈವೈತೇ ವಾಸನಾಮಾತ್ರರೂಪಿತಃ

|| ೧೪೩ ||

ರಾಶಿ ಮೂರಂದು ಕಲ್ಪನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ರೂಪವುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಡುವೆ ಜೀವನು ಒಳಪಡುವದರಿಂದ ದ್ವೇ ಎರಡೇ ರೂಪಗಳೆಂಬುದು ಸರಿಹೋಗುವುದು, ರೂಪಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಮುಂದೆ ನೇತಿ ನೇತಿಯೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸುವಾಗ ಜೀವ ರೂಪವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಬೇಕಾಗುವದೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಊಹಿಸಬೇಕು ||

ಮೂರ್ತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಇವೆಯೆಂಬುದು ಇಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ,
ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಈ ಎರಡು ರೂಪಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಜೀವನು
ವಾಸನಾಮಾತ್ರರೂಪವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ (ಅಮೂರ್ತರೂಪಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ) ||

ತದಾಽಪಿ ಜೀವದ್ವಾರೇಣ ವಿಕ್ರಿಯಾಂ ವ್ರಜತೋ ವಿಭೋಃ ||

ವಾಸನಾದ್ಯಭಿಸಂಬಂಧ ಇತೀಯಂ ಗೀರನರ್ಥಿಕಾ

|| ೧೪೪ ||

ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ- ಆಗಲೂ ಜೀವಾತ್ಮನ ಮೂಲಕ ವಿಕಾರವನ್ನು
ಹೊಂದುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವಾಸನಾದಿಗಳು ಬರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ 'ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೇ
ಮೂರ್ತಾ ಮೂರ್ತ- ರೂಪಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ||
ಜೀವನ ಮೂಲಕ ವಾಸನೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ? ಸೇರುವವು ?-

ವಾಸನಾನಾಮಪಿ ಯತೋ ನ ವಿಶೇಷೋ ಮನಾಗಪಿ ||

ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞದ್ವಾರತಾಯಾಃ ಸ್ಯಾದಸತ್ತಸ್ಯಾದ್ವಿಕಲ್ಪಿತಮ್

|| ೧೪೫ ||

ವಾಸನೆಗಳಿಗೂ (ಮೂರ್ತ ಅಮೂರ್ತವಸ್ತುಗಳಿಗೂ) ವಿಶೇಷವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ,
ಜೀವನುದ್ವಾರವೆಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲೂ ವಿಶೇಷವೇನೂ ಇಲ್ಲ ಅದರಿಂದ ಮೂರು ರಾಶಿಯೆಂದು
ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದು ಸಾಧುವಲ್ಲ ||

ಜೀವರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಪರವಸ್ತುವಿಗೆ ವಾಸನಾರೂಪವಿರಬಹುದಷ್ಟೆ ? ಎಂದರೆ

ವಸ್ತು ವಸ್ತುಸ್ವರತ್ನೇನ ನ ಚ ವಿಕ್ರಿಯತೇಽಞ್ಜಸಾ ||

ವೃತ್ತ್ಯೇಹ ಮುಖ್ಯಯೇತ್ಯೇವಂ ಶಕ್ಯೋ ವಕ್ತುಂ ಜಗತ್ಯಪಿ

|| ೧೪೬ ||

ಮತ್ತು ಒಂದು ವಸ್ತು ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವಾಗಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ,
ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಪರಿಣಾಮಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ||

ವಸ್ತುಸ್ವರಂ ನ ಚ ಮತಃ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಃ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ||

ಸಿದ್ಧಾಂತಹಾನಿರೇವಂ ಚ ಕಲ್ಪನಾಯಾಂ ಧ್ರುವಂ ಭವೇತ್

|| ೧೪೭ ||

ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜೀವಾತ್ಮನು ಅತ್ಯಂತಭಿನ್ನವಾದ ವಸ್ತುವಲ್ಲ ಹೀಗೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ
ಭಂಗ ಬರುವುದು ||

ಭರ್ತೃ ಪ್ರಪಂಚ ಮತದೂಷಣೆಯ ಉಪಸಂಹಾರ

ಆವಿಶ್ವೀರ್ಷಭಿಸ್ತಸ್ಮಾದ್ವೇದಾನ್ತಾರ್ಥಂ ಮಹಾತ್ಮಭಿಃ ||

ಈದೃಶೀ ಕಲ್ಪನಾಽಯುಕ್ತಾ ಕರ್ತುಂ ಪರಹಿತಾರ್ಥಿಭಿಃ

|| ೧೪೮ ||

ಅದರಿಂದ ವಂದಾಂತಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೊರಪಡಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸುವ ಮಹಾತ್ಮರು
ಪರರಹಿತವನ್ನು ಬಯಸುವವರು ಇಂತಹ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ||

ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಯಹ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ತತ್ ಸದದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆ

ದಕ್ಷಿಣೇಽಕ್ಷನ್ಯುಮಾನಿತಿ ಲಿಜ್ಞಾತ್ಮಾ ಪರಿಗೃಹ್ಯತೇ ||

ಅಧ್ಯಾತ್ಮೇಽಥಾಧಿದೈವೇ ಚ ತಸ್ಯೈವ ಪ್ರಕೃತತ್ವತಃ

|| ೧೪೯ ||

'ದಕ್ಷಿಣೇಽಕ್ಷನ್ ಪೂಮಾನ್' ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾತ್ಮವನ್ನೇ (ಅಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯೆಂಬುವ ಲಿಂಗ
ಶರೀರವನ್ನೇ) ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಏಕೆಂದರೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಮತ್ತು ಅಧಿದೈವಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ
ಪ್ರಸ್ತುವಾಗಿದೆ ಅದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ||

ಜೀವಗ್ರಹೋಽತ್ರ ನನ್ವಸ್ತು ಪ್ರಕೃತತ್ವಾವಿಶೇಷತಃ ||

ತಸ್ಯೈವೈತಾನಿ ರೂಪಾಣಿ ಕಸ್ಮಾನ್ನೇತ್ಯಭಿಧೀಯತಾಮ್

|| ೧೫೦ ||

ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಸಮಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಲ್ಲ
; ಆ ಜೀವಾತ್ಮನ ರೂಪಗಳೇ ಇವು ಎಂದು ಏಕೆ ? ಅರ್ಥವಲ್ಲ ? ಹೇಳಬೇಕು ||

ನೈವಂರೂಪಿತಯಾ ಯಸ್ಮಾದಿಹ ಶ್ರುತ್ಯಾ ವಿವಕ್ಷಿತಃ ||

ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞಃ ಕರಣಾತ್ಮೈವ ತಸ್ಮಾದಿಹ ವಿವಕ್ಷಿತಃ

|| ೧೫೧ ||

ಇಲ್ಲಿ ಈ ರೂಪದಲ್ಲಿ (ವಾಸನಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ) ಇರುವುನೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ ।
ಜೀವನ ಲಿಂಗ ಶರೀರವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ ।

ಚಿತ್ರವೇ ವಾಸನಾ ರೂಪವುಳ್ಳುದು ಜೀವನಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೂ ಕಾರಣ-

ವಾಸನಾನುಗತಂ ಲಿಜ್ಞಂ ಮೃದ್ವನ್ಮದ್ವಿಕ್ರಿಯಾತ್ಮಸು ||

ಚೇತ್ಯತೇ ಸಾಕ್ಷಿಣಾ ಯಸ್ಮಾನ್ನಾತಃ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞರೂಪಿತಾ

|| ೧೫೨ ||

ರಾಗದ್ವೇಷಾದಿ-ವಾಸನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯೆ (ಚಿತ್ರವೆಂಬ) ಲಿಂಗವು ಇರುವುದು ಮಣ್ಣಿನ
ಪರಿಣಾಮವಾದ (ಗಡಿಗೆ ಮೊದಲಾದ)ವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಇರುವುದು
ಸಾಕ್ಷಿಗೂ ವೇದ್ಯವಾಗಿದೆ, ಅದರಿಂದ ಜೀವರೂಪವಲ್ಲ ||
ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವೂ ಇದೆ.

ಮಾಹಾರಜನಮಿತ್ರಾದಿ ರೂಪಂ ಚೇತ್ಯಾಕ್ಷಿಣೋ ಭವೇತ್ ||

ನೇತಿ ನೇತೀತ್ಯರ್ಥಾಽಽದೇಶಂ ನಾಕರಿಷ್ಯತ್ತದಾಽಽತ್ಮನಃ

|| ೧೫೩ ||

ಮಾಹಾರಾಜನನ್ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ ರೂಪವು ಸಾಕ್ಷಿ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಇರುವುದಾದರೆ 'ನೇತಿ ನೇತಿ' ಎಂದು ಆತ್ಮನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ||

'ನೇತಿನೇತಿ' ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಜೀವನಿಗೆ ಅಲ್ಲವೆಂದರೆ -

ಅನ್ಯಸ್ಯಾಸೌ ನ ಚಾಽಽದೇಶಃ ಶಕ್ಯೋ ವಕ್ತುಂ ಪ್ರಮಾಣತಃ ||

ನೇತಿ ನೇತೀತಿ ತಸ್ಯೈವ ಷಷ್ಠಾನ್ತ ಉಪಸಂಹೃತೇಃ

|| ೧೫೪ ||

ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ವಿಜ್ಞಾತಾರ ಮರೇತೇನ ವಿಜಾನೀಯಾತ್' ಎಂದು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ 'ಸವಿಷನೇತಿನೇತ್ಯಾತ್ಮಾ' ಎಂದು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹಾರಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಆದೇಶವು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದರದಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ||

ವೈವ ತ್ವೇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯಾ ಅರ್ಥವತ್ತ್ವಂ ತಥಾ ಭವೇತ್ ||

ಪಾಣಿಪೇಷೋತ್ತಿಫಸ್ಯೈವ ಯದ್ಯಾದೇತೋ ಭವೇದಯಮ್

|| ೧೫೫ ||

"ವೈವತ್ವಜ್ಞಾಪಯಿಷ್ಯಾಮಿ" (೨-೧-೧೫) ಬಂದು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು, ಯಾವಾಗ ? ಎಂದರೆ- ಕೈಯಿಂದ ಮರ್ದಿಸಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದ್ದ ಜೀವನ ಆದೇಶ (ಉಪದೇಶ)ವೇ ಇದೆಂದು ಆಗಿದ್ದರೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿತು

ಪಾಣಿಪೇಷೋತ್ತಿಫೋಽನ್ಯಶ್ಚೇನ್ನೇತೀತಿ ಚ ತತೋಽಪರಃ ||

ಅನ್ಯೋಽಸಾವಿತಿ ಮಿಥ್ಯಾ ಧೀಸ್ತದಾ ಸ್ಯಾನ್ಮೋಹಕಾರಣಾತ್

|| ೧೫೬ ||

ಕೈಯಿಂದ ಮರ್ದಿಸಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದ್ದವನು ಜೀವಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು 'ನೇತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೂ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇವನು ಬೇರೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದು 'ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ಸುಳ್ಳೇ ಆಗಿಬಿಡುವುದು, ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ; ಮೋಹವೇಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ

ನ ಸ್ಯಾದಾತ್ಮಾನಮೇವಾವೇದಹಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿಮಾನಜಾ ||

ಸಮ್ಯಗ್ಗೀನಿಂಖಿಲಧ್ವಾನ್ತಘಾತಿನೀ ಮುಕ್ತಿದಾಯಿನೀ

|| ೧೫೭ ||

ಅವಾಗ 'ಆತ್ಮಾನ ಮೇವ ಅವೇತ್ ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮಸ್ಮಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಸರಿಯಾದ ಜ್ಞಾನವು ಸಕಲ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹದು ಆಗದೇ ಹೋಗುವುದು ||

ಕರಣಾತ್ಮನ ಏವಾತಸ್ತಸ್ಯ ಹೇತಿಗ್ರಹೋ ಭವೇತ್ ||

ನ ತು ತತ್ಸಾಕ್ಷೀಣೋ ಯುಕ್ತಸ್ತಸ್ಯ ರೂಪನಿಷೇಧತಃ

|| ೧೫೮ ||

ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯ ರೂಪವಾಗಿರುವ (ಚಿತ್ತವೆಂಬ) ಆ ಪುರುಷನಿಗೆ^೧ ಎಂದೇ 'ತನ್ಮಹ'ಎಂಬುದರಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು, ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ರೂಪವನ್ನೇ ನಿಷೇಧಮಾಡಿರುವರಿಂದ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ||

ಚಿತ್ತವೆಂಬ ಲಿಂಗ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವ ವಾಸನೆಗಳು ಇರುವುದಾದರೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ? ತೋರುವವು ? -

ವಾಸನಾ ಭೂರಿರೂಪಾಸ್ತಾ ಲಿಜ್ಞಸ್ಥಾ ಲಿಜ್ಞಸಾಕ್ಷಿಣಃ ||

ಕುರ್ವನ್ತಿ ಬಹುರೂಪತ್ವಂ ಮಣೇರಾಸ್ತರಣಂ ಯಥಾ

|| ೧೫೯ ||

ಆ ಅನೇಕ ರೂಪವುಳ್ಳ ವಾಸನೆಗಳು ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಇರುವವಾದರೂ ಚಿತ್ತ ಸಾಕ್ಷಿಗೂ ಬಹುರೂಪಗಳನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುವವು, ಉದಾ:- ರತ್ನದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತವಿರುವ ವಸ್ತುವು ತನ್ನ ಅನೇಕ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನುತೋರ್ಪಡಿಸುವಂತೆ ತೋಪಡಿಸುವವು ||

ಮಾಹಾರಜನಮಿತ್ಯತ್ರ ಹಾರಿದ್ರಂ ರೂಪಮುಚ್ಯತೇ ||

^೧ಇನ್ದ್ರಗೋಪೋಪಮಾನೇನ ಕೌಸುಮ್ಯಸ್ಯ ಗತತ್ವತಃ

|| ೧೬೦ ||

ಮಾಹಾರಜನ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಅರಿಸಿನದ ಬಣ್ಣವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, ಏಜೆ ? ಇಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ - ಇಂದ್ರಗೋಪದ ಹೋಲಿಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ^೧ಕಾಸುಂಭ ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವು ಬಂದಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ (ತಿರುಗಿಯೂ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ) ||

ಪೀತಂ ವಸ್ತ್ರಂ ಯಥಾ ತದ್ವಲ್ಲಿಜ್ಞಮಾಭಾತಿ ಸಾಕ್ಷಿಣಃ ||

ಆರೂಪಾದಿವಿಷಯೋದ್ಭೂತವಾಸನಾವಾಸಿತಂ ದೃಶೇಃ

|| ೧೬೧ ||

ಹಳದಿ ವಸ್ತ್ರವು ಇರುವಂತೆ ಈ ಚಿತ್ತವು ಸಾಕ್ಷಿಗೆ ತೋರುವುದು, ಹೇಗೆಂದರೆ, ಸೀ ಮೊದಲಾದ ಭೋಗ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ರಾಗವಾಸನೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಸಾಕ್ಷಿಯ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದು.

^೧ಇಂದ್ರಗೋಪವೆಂದರೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಬಹುಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಕ್ರಿಮಿಗಳೆಂದರ್ಥ "ಇಂದ್ರಗೋಪಾಃ ಪ್ಲಾವ್ಯಷೇಣಾಃ ಆರಕ್ತತಮಾಃ ಕ್ರಿಮಿವಿಶೇಷಾಃ" ಎಂದು ಲಲಿತಾಸಹಸ್ರನಾಮ - (ಸೌಭಾಗ್ಯ ಭಾಸ್ಕರ)

^೨"ಸ್ಯಾತ್ ಕುಸುಂಭಂ ವಸ್ತಿಶಿಖಂ ಮಹಾರಜನ ಮಿತ್ಯಪಿ" ಎಂದು ಕೋಶದಿಂದ ಮಹಾರಜನ ಕುಸುಂಭ ಎರಡು ಪರ್ಯಾಯ ಪದಗಳು. ಇವು ಕೆಂಪಾಗಿರುವವು ಈ ಅರ್ಥವು ಇಂದ್ರಗೋಪದ ಉಪಮಾನದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಮಹಾರಜನ ಎಂಬುವಲ್ಲಿ ಹಾರಿದ್ರ ಅರಿಶಿಣದ ಬಣ್ಣವೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು, ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಅಲೋಚಿಸಿ ವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ.

“ಯಥಾ ಪಾಂಡ್ಯಾದಿಕಂ” ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ

ಈಶ್ವರಾಭಿಷೇಕ ಯಥೋಕ್ತಾದಿ ತದ್ವಿಧಿಂ ಪ್ರಕಾಶತೇ ||

ಇನ್ದ್ರಗೋಪೋಽತಿರಕ್ತ ಭೃಶಂ ರಕ್ತಂ ಮನಸ್ತಥಾ

|| ೧೬೨ ||

ಹೇಗೆ; ಕಂಬಳಿ ಮೊದಲಾದವು ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಇರುವಂತೆ ಚಿತ್ತವು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಬಹಳ ರಕ್ತವಾದ (ಬಹಳ ಕೆಂಪಾದ) ಇಂದ್ರಗೋಪವೆಂಬುವ ಕ್ರಿಮಿಯಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ರಕ್ತ (ರಾಗದಿಂದಕೂಡಿ)ವಾಗಿ ಇರುವುದು ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ರಾಗಾದಿವಾಸನೆಗಳು ಏರುಪೇರಾಗಿ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ -

ರಜಸಃ ಕಚಿದುದ್ರೇಕಸ್ತಮಸಃ ಕ್ವಚಿದಿಷ್ಟತೇ ||

ಸತ್ತ್ವಸ್ಯಾಪಿ ತಥೋತ್ಕರ್ಷಃ ಕುತಶ್ಚಿದುಪಜಾಯತೇ || ೧೬೩ ||

ರಜೋಗುಣವು ಕೆಲವು ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವುದು, ಕೆಲವು ಕಡೆ ತಮೋಗುಣವು ಹೆಚ್ಚುವುದು, ಹಾಗೆಯೇ ಕೆಲವುಕಡೆ ಸತ್ವಗುಣವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು (ಅದರಿಂದ ವಾಸನೆಗಳೆಲ್ಲ ಏರುಪೇರುಕುಶಲವುದು) ||

ಕ್ಷಚಿದೇಕಪ್ರಧಾನತ್ವಂ ಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚಿದ್ವಿಷಯೇ ದ್ವಯೋಃ ||

ತ್ರಯಾಣಾಮಪಿ ಚಾನ್ಯತ್ರ ಚಾನ್ಯಕರ್ಮಾದಿಚಿತ್ತತಃ

|| ೧೬೪ ||

ಕೆಲವು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ) (ಸತ್ವಗುಣ) ಒಂದೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದು, ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಸತ್ವ-ರಜಸ್ಸು) ಎರಡೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವವು, ಮತ್ತೊಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (ಸತ್ವ ರಜಸ್ಸು-ತಮಸ್ಸು) ಮೂರು ಗುಣಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವವು ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಾಸನೆ - ಕರ್ಮ ಮುಂತಾದವುಗಳ ತಾರತಮ್ಯವೇ ಕಾರಣವೆಂತ (ತಿಳಿಯಬೇಕು) ||

‘ಯಥಾಽಗ್ನಿಚ್ಛೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ

ಅಗ್ನೇರರ್ಚಿಯಥಾ ಭಾಸ್ವತ್ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಪಣಾ ಮನಃ ||

ಪುಣ್ಣರೀಕಂ ಯಥಾ ಶುಕ್ಲಂ ಸೌಮ್ಯಮಾಹ್ಲಾದಕೃತ್ತಥಾ

|| ೧೬೫ ||

ಬೆಂಕಿಯ ಕಿಡಿಯು ಹೇಗೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸತ್ವಗುಣದ ಉದ್ರೇಕದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಹೊಳೆಯುವುದು, ಹೇಗೆ ಬಿಳಿಯ ಕಮಲವು ಬೆಳ್ಳಗೂ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಅನಂದವನ್ನಂಟು ಮಾಡುವದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಮನಸ್ಸು ಇರುವುದು ||

ಸಕೃದ್ವಿದ್ಯುದ್ಯಥಾಽತ್ಯಂತಂ ಘನಧ್ವಾನ್ತಾಪನೋದಕೃತ್ ||

ಅತೀವ ಭಾಸ್ವರಾಽಸ್ಮಾಕಂ ಚಕ್ಷುರ್ಮುಟ್ಟಕೃದುದ್ಗತಾ

|| ೧೬೬ ||

“ಯಥಾ ಸಕೃದ್ವಿದ್ಯುತ್ ಸಕೃದ್ವಿದ್ಯುತ್ವೇವ” ಇದರ ಅರ್ಥ - ಒಂದಾವರ್ತಿ ಹೊಳೆದ ಮಿಂಚು ದಟ್ಟವಾದ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೋಗೂಡಿಸುತ್ತಾ ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದೂ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣನ್ನಮುಚ್ಚಿಬಿಡುವುದೂ ಹಾಗೆಯೇ ಒಬ್ಬನ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಒಂದಾವರ್ತಿ ಹೊಳೆಯುವ ವಾಸನೆಯೂ (ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವುದು) ||
ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಮುಂದಿನದೇ -

ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭತತ್ತ್ವಸ್ಯ ಜಾಯಮಾನಸ್ಯ ಕೇಶವಾತ್ ||
ವಿದ್ಯುದ್ವತ್ಪಥತೇ ರೂಪಂ ಕಿಲ ತಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೧೬೭ ||

ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭವೆಂಬ ಪರಮ ಪೂಜ್ಯವಾದ (ಸಮಷ್ಟಿ ಜೀವನ) ರೂಪವು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುವುದೆಂದು (ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ ||
ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭದ ಉಪಾಸನೆಯ ಮಹಿಮೆ -

ಅತೋಽನೇನೈವ ರೂಪೇಣ ಯ ಉಪಾಸ್ತೇ ದಿವಾನಿಶಮ್ ||
ಸರ್ವಾನ್ಮಹಾರಹಸ್ತ್ರೀವ ವಿದ್ಯುತಂ ಶ್ರೀಃ ಸದಾಽಽಶ್ರಯೇತ್ || ೧೬೮ ||

ಯಾವ ಸಾಧಕನು ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೂಪದಿಂದ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆಯೋ ಆತನನ್ನು ಸಮಸ್ತಕತ್ತಲೆಯನ್ನೇ (ಅಜ್ಞಾನವನ್ನೇ) ಕಳೆಯುವಂತಹ ಮಿಂಚಿನಂತಿರುವ (ಜ್ಞಾನದ) ಕಳೆಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಆಶ್ರಯಿಸುವದು ||

ಮಿತವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ ಚಿತ್ತವಾಸನೆಗಳೂ ಮಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ -

ನಾಽಽದಿರ್ನ್ ಮಧ್ಯಂ ನೈವಾನ್ತೋ ನೇಯತ್ರಾ ವಿದ್ಯತೇ ಯತಃ ||
ಅನನ್ತಕಲ್ಪೋಪಚಯಾದ್ವಾಸನಾನಾಮುದಾಹೃತಿಃ || ೧೬೯ ||

ಮಾಹಾರಜನಮಿತ್ಯಾದಿರ್ನ್ ತ್ವಿಯತ್ರಾ ವಿವಕ್ಷಿತಾ ||
ಪ್ರಕಾರದರ್ಶನಾಯೈವ ತೇನೋದಾಹೃತಿರಿಷ್ಟತೇ || ೧೭೦ ||

ಅನಂತ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಗೊಂಡಿರುವದರಿಂದ ವಾಸನೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಕೊನೆ, ಮಧ್ಯವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲ ಪರಿಣಾಮ ಇಷ್ಟೇ ಎಂದು ಅಳತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಮಾಹಾರಜನಮ್ ಇತ್ಯಾದಿಯಾನಿ ಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೆಯೆಂಬ ಮಿತಿಯಿಲ್ಲ ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ, ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ? ಈ ಜಾತಿಯಾಗಿ ಇರುವುದೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ (ಮಿತವಾಗಿ) ಉದಾಹರಿಸಿರುವುದು

ನಿಃಶೇಷಮೇವಂ ಸತ್ಯಸ್ಯ ರೂಪಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ಸಾಂಪ್ರತಮ್ ||
ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯಯಾಥಾತ್ಮ್ಯನಿರ್ದೇಶಾಯ ಪ್ರಯತ್ಯತೇ || ೧೭೧ ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸತ್ಯದ (ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಗಳು) ರೂಪವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ ಈಗ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯದ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ.

ಯತೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮಖಿಲಂ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಾದಿ ವಸ್ತುತಃ ||
ಆದೇಶೋಽನಂತರಂ ತಸ್ಯ ಕ್ರಿಯತೇಽನನ್ಯಮಾನಿನಃ || ೧೭೨ ||

ಎಲ್ಲಾ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದಿರುವ ಆ ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಅನಂತರವೇ ಈ ಆದೇಶವನ್ನು (ಉಪದೇಶವನ್ನು) ಮಾಡಿದೆ.

ಬೃ. ಅ. ೨. ಬ್ರಾ. ೩. ಕಂಡಿಕೆ ೬

“ಅಥಾತ ಅದೇ ಶೋನೇತಿ ನೇತಿ ನಹ್ಯೇತಸ್ಮಾದಿತಿ ನೇತ್ಯನ್ಯತ್ ಪರಮಸ್ತಿ ಅಥನಾಮಧೇಯ,
ಸತ್ಯಸ್ಯಸತ್ಯ ಮಿತಿ ಪ್ರಾಣಾವೈ ಸತ್ಯಂ ತೇಷಾ ಮೇಷ ಸತ್ಯಮ್ || ೬ ||

ವಾರ್ತಿಕ

ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಸ್ವಭಾವಸ್ಯ ಸತ್ಯಸ್ಯಾಽಽವಿಷ್ಟತೇರಥ ||
ಬ್ರಹ್ಮಾತಿರೇಕತೋ ನಾನ್ಯದೃತೋ ವಸ್ತುವಶಿಷ್ಟತೇ || ೧೭೩ ||

ಆದೇಶೋ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽತೋಽಯಂ ನಿರಾದೇಶಸ್ಯ ಭಣ್ಯತೇ ||
ಅತಿಮಾನಾಭಿಧಾನಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಜ್ಞಾತ್ರಾದ್ವಯಾತ್ಮನಃ || ೧೭೪ ||

ಮೂರ್ತ ಮತ್ತು ಅಮೂರ್ತಗಳ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಸತ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ತಿಳಿಸಿದ ನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದೊಂದೆ ಉಳಿದಿರುವ ಕಾರಣ ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿ ಕೇವಲ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಾಗಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿರುವ ಬೇರೆ ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಈ ಆದೇಶವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿರುವುದು || ಶ್ರುತಿಯ ಅದೇಶ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ -

ಕರ್ಮಣ್ಯಾದೇಶಶಬ್ದೋಽಯಂ ಯದಿ ವಾ ಕರಣೇ ಭವೇತ್ ||
ಆದಿಷ್ಟಿರಥವಾಽಽದೇಶೋ ನೇತಿ ನೇತ್ಯದ್ವಯಾತ್ಮನಃ || ೧೭೫ ||

ಿಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಈ ಆದೇಶವೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಇರುವುದು, ಅಥವಾ ¹ಕರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ (ಉಪದೇಶ ಸಾಧನವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ) ಇರುವುದು, ಅಥವಾ ನೇತಿ ನೇತಿ ಎಂದು ಅದ್ವಿತೀಯ ಆತ್ಮನ ಉಪದೇಶವೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದೇಶವೆಂಬುದು ಇದೆ ||

ಶಂಕೆ -

ನೇತಿ ನೇತೀತಿಶಬ್ದಾಭ್ಯಾಂ ಸತ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಕಥಮ್ ||

ಪ್ರಮಾಣಗೋಚರಾತೀತಂ ತತ್ತ್ವಂ ಸ್ಯಾನ್ನಿದಿದಿಕ್ಷಿತಮ್ ||

|| ೧೭೬ ||

ನೇತಿ ನೇತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸತ್ಯವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಮೀರಿದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಈ ಆದೇಶವು ಹೇಗೆ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿತು ? ||

ಶುಣ ಸರ್ವಂ ತದಜ್ಞಾನಸಮುತ್ಥಸ್ಯ ನಿಷೇಧತಃ ||

ಪ್ರತ್ಯಜ್ಞಾತ್ಮೈಕರೂಪೇಣ ತದಬೋಧನಿರಾಕೃತೇಃ ||

|| ೧೭೭ ||

(ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳೂ ವಾಚಕವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದನ್ನು) ಸಾಧನವಾಗಿ ಕೇಳು, ಬ್ರಹ್ಮದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವೊಂದೇ (ನಿಜವಾದದ್ದೆಂದು) ಬೋಧಿಸುವುದು, ಅದರ ಅಜ್ಞಾನ ನಿವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮರೂಪವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೋಧಿಸಬಲ್ಲದು ||

ನಿವೃತ್ತಿಬಂದ ಆತ್ಮನು ದ್ವೈತ ಸಹಿತನಾಗದಿದ್ದರೂ ಅದು ಸಪ್ರತಿಯೋಗಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಆಗಬಾರದೆ ?

ಅಮೂರ್ತಸ್ಯ ಪರಾ ನಿಷ್ಠಾ ಕಾರಣಾತ್ಮಾ ಪುರೋದಿತಃ ||

ಮೂರ್ತಸ್ಯ ಚ ತಥಾ ಪೃಥ್ವೀ ಮಧ್ಯೇ ಸಂಕೀರ್ಣತಾ ತಯೋಃ ||

|| ೧೭೮ ||

ಅಮೂರ್ತವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪರಮಾಪಧಿಯಾವುದೆಂದರೆ ಮೂಲಕಾರಣ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನೇ (ಅವ್ಯಾಕೃತ ಅಜ್ಞಾತಾತ್ಮನು) ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ, ಮೂರ್ತ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವಿಯೆಂದು ಅವರಡರ ನಡುವೆ ಇರುವುದೆಲ್ಲ ಸಂಕೀರ್ಣವೆಂದು (ಈ ಎಲ್ಲವೂ ನಿಷೇಧಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾಗಿವೆ)

ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಗಳೆರಡೂ ಅಲ್ಲದ ಯಾವುದಾದರೊಂದರಿಂದ ಆತ್ಮನು ಸದ್ವಿತ್ತೀಯನಾಗುವಲ್ಲಿ ಏನು ? ಉತ್ತರ ? ಎಂದರೆ -

^೧ಆದಿತ್ಯತೇ ಅಸಾವಿತ್ಯಾದೇಶಃ ಇದುಕರ್ಮವೃತ್ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ, 'ಆದಿತ್ಯತೇಃನೇನೇತ್ಯಾದೇಶಃ ಇದುಕರಣವೃತ್ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಆದೇಶನ ಮಾದೇಶ; ಎಂದು ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲೂ ವಿಗ್ರಹಿಸಿ ಯಾದ್ಯರಿಂದ ಈ ಮಾನು ಅರ್ಥಗಳೂ ಸಂಗತವಾಗಿವೆ.

ಮಾನಾಭಿಧಾನಯೋರ್ಯಾವಾನ್ಯಶ್ಚಿದ್ವಿಷಯ ಇಷ್ಟತೇ ||
ಉಕ್ತಯೋರ್ಮಧ್ಯವರ್ತಮಾನ್ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಯೋರಸೌ || ೧೭೯ ||

ಪ್ರಮಾಣ-ಮತ್ತು ಶಬ್ದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಷಯವು
ಇಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ನಡುವೆ ಸೇರಿಯೇ ಇರುವುದು
(ಅದರಿಂದ ಅದು ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಡುವದು) ||

ನಾಮ ರೂಪಾದಿಗಳಿಂದ ಆತ್ಮನು ಸದ್ವಿತ್ತಿಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ಎಂದರೆ

ನಾಮರೂಪೇ ತಥಾ ಕರ್ಮ ಪ್ರಾಣಾ ಲೋಕಾದಯಸ್ತಥಾ ||
ಕಾರಕಂ ವಾ ಕ್ರಿಯಾಽನ್ಯದ್ವಾ ಕಾರಣಂ ಕಾರ್ಯಮೇವ ಚ || ೧೮೦ ||

ನಾಮರೂಪಗಳೂ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮ ಪ್ರಾಣಗಳೂ ಲೋಕ ಮೊದಲಾದವು, ಅಥವಾ
ಕಾರಕಗಳು ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದದ್ದೂ ಕಾರಣ, ಕಾರ್ಯ ಇವುಗಳೂ

ಜಾತಿಗುಣಃ ಕ್ರಿಯಾ ದ್ರವ್ಯಂ ಸಂಬಂಧೋ ಭಾವ ಏವ ಚ ||
ಸದಸತ್ಸದಸಚ್ಚೇತಿ ಸಮಸ್ತವ್ಯಸ್ತಮೇವ ಚ || ೧೮೧ ||

ಮತ್ತು ಜಾತಿ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯೆ, ದ್ರವ್ಯ, ಸಂಬಂಧ (ಸಮವಾಯು) ಭಾವ (ವಿಶೇಷ) ಸತ್ತು, ಅಸತ್ತು
(ಭಾವ, ಅಭಾವ) ಸದಸತ್ತು, ಸಮಸ್ತ, ವ್ಯಸ್ಯಗಳೂ (ಸಮಸ್ತಿ, ದೃಷ್ಟಿಗಳೆಂಬವು)

ಪ್ರಮಾತಾ ಚ ಪ್ರಮಾಣಂ ಚ ಪ್ರಮೇಯೋಽಥ ಕ್ರಿಯಾಫಲೇ ||
ಇತ್ಯಾದೇಃ ಪ್ರತಿಷೇಧೇನ ಪ್ರತ್ಯಜ್ಞಾತ್ರಾವಲಮ್ಬಿನಾ || ೧೮೨ ||

ಉಪಪ್ರದರ್ಶಕೋಽಪೇಕ್ಷನಾಮಾದೇರಿತಿರಿಷ್ಟತೇ ||
ತಸ್ಯೋಪದರ್ಶಿತಸ್ಯಾಥ ನಿಷೇಧಃ ಕ್ರಿಯತೇ ನೌಕಾ || ೧೮೩ ||

ಪ್ರಮಾತಾ, ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಮೇಯ, ಕರ್ಮ-ಫಲ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ನಾಮ ರೂಪಗಳನ್ನು
ನೇತಿ ನೇತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಇತಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸಂತವಾಗಿದೆ, ಈ
ರೀತಿಯಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯಹ್ಯಾತ್ಮನನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ
ನೌಕಾ ಎಂಬುವ ಪದರಿಂದ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧಮಾಡಿದೆ ||

ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಪಂಚವು ಇಲ್ಲವೆಂದರೂ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇರಬಹುದಷ್ಟೆ ?
ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ಉತ್ತರ -

ಆಕೃಷ್ಟಂ ರೂಪಿಣೋ ರೂಪಂ ನ ಪೃಥಗ್ವ್ಯವತಿಷ್ಠತೇ ||
ಜಗತ್ಯಕಲ್ಪಿತಮಪಿ ಕಿಮು ಮೋಹಾದಿಕಲ್ಪಿತಮ್

|| ೧೮೪ ||

ರೂಪವುಳ್ಳ ವಸ್ತುವಿನ ರೂಪವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಪರಮಾರ್ಥವಾಗಿದ್ದರೂ ಯಾವುದೊಂದೂ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಜ್ಞಾನ
ಮೊದಲಾದ (ದೋಷಗಳಿಂದ) ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದ ಇವು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು
ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲ ||

ಲೋಕದೃಷ್ಟಾಂತವು ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಅಸ್ತಿತ್ವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲದೆಂದು ಅದನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ

ಘಟೇ ಪಟೋ ನಿಷಿದ್ಧೋಽಪಿ ಘಟಾದನ್ಯತ್ರ ತಿಷ್ಠತಿ ||
ತದನ್ಯತ್ರಾಪಿ ಸದ್ಭಾವಾದನಿಷಿದ್ಧಸ್ಯ ಧರ್ಮಿಣಃ

|| ೧೮೫ ||

ಪರಮಾರ್ಥಾನಿಷಿದ್ಧಸ್ಯ ತನ್ಮೋಹೋತ್ಪತ್ಯ ವಸ್ತುನಃ ||
ಹಿರುಕ್ಲಿತಿಃ ಕಥಂ ತಸ್ಯ ಪರಮಾರ್ಥಾತ್ಮನಾಽಥವಾ

|| ೧೮೬ ||

ದೃಷ್ಟಾಂತ - ಘಟದಲ್ಲಿ ಪಟವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರೂ ಅದು ಬೇರೆ ಕಡೆ (ತಂತುಗಳಲ್ಲಿ)
ಇರುವತ್ತದೆ ? ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಡದಿರುವ (ತಂತುವೆಂಬ) ಧರ್ಮಿಯು ಘಟ
ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ (ಪಟವೂ) ಬೇರೆಕಡೆ ಇರುವುದು ||

ಆದರೆ ಪರಮಾರ್ಥವಾದ (ಆತ್ಮನಿಂದ) ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಅದರ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ
ಮತ್ತುವು ಪರಮಾರ್ಥ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ (ಭಿನ್ನವಾಗಿ) ಅಥವಾ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹೇಗೆ ?
ಇದ್ದೀತು ? ||

ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಅಜ್ಞಾನ ಕಲ್ಪಿತ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ

ನಿಷೇಧ್ಯಾನಾಮಶೇಷಾಣಾಮನ್ಯೋನ್ಯವ್ಯಭಿಚಾರತಃ ||
ಪ್ರತೀಚೋಽವ್ಯಭಿಚಾರೋಽತಸ್ತತ್ಪ್ರಾಧ್ಯಸ್ತಂ ನಿಷಿದ್ಧತೇ

|| ೧೮೭ ||

ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಡುವ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯಭಿಚರಿತ ಹುಸಿಯಾಗುವುದರಿಂದಲೂ
ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಭಿಚರಿಸದೆ ತಪ್ಪದೇ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ
ಕಲ್ಪಿಸದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸುವುದು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು ||
ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಗಳೆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿ ತಿಳಿಯುವುದು ?

ಇತಿಶಬ್ದೋಪದಿಷ್ಟಾನಾಂ ನಿಷೇಧೋಽನುಭವಾತ್ಮನಿ ||
ಅನನ್ತೇಽನ್ತವತಾಂ ಯತ್ರ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯವಸೀಯತಾಮ್

|| ೧೮೮ ||

ಇತಿ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲವೂ ಕೊನೆಗಾಣುವದರಿಂದ ಅನುಭವ ರೂಪವಾದ, ಕೊನೆಗಾಣದ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಯಾವ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವದೋ. ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||
ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಇತಿ ಶಬ್ದವು ನಿಷೇಧಿಸಲಿ ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಿ ? ಎಂದರೆ -

ಸದ್ಭಾವಶೋಭಲಭಿಶ್ಚ ಸ್ವಾರ್ಥಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಿದಾಶ್ರಯಾತ್ ||

ಮೂರ್ತಾದೀನಾಮನಿದೇಶ್ಯಾದಿತಿರ್ಮತ್ತೋ ನಿವರ್ತತೇ

|| ೧೮೯ ||

ಸ್ವಾರ್ಥ (ಸ್ವತಂತ್ರ)ವಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಚೈತನ್ಯದ ಆಶ್ರಯದಿಂದಲೇ ಮೂರ್ತಾದಿ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಸತ್ತೆಯೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದು, ಇದರಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಮಾಡಲಾಗದ ಅಹಂ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಇತಿ ಪದವು (ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗದೆ) ಹಿಂದಿರುಗುವುದು ||

ನಿಷೇಧತಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥಂ ಯದ್ವಲಾನ್ಯಜೈದಾತ್ಮನಃ ||

ಪಿಚ್ಛಾನ್ವೇನೈವ ಹತ್ವಾನ್ಯತ್ಪೂರ್ಣತ್ವೇನೈತಿ ಚಿತ್ತತಃ

|| ೧೯೦ ||

ನಿಷೇಧಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನಳಾ ಪದವು ಯಾವ ಚೇತನ ಸ್ವರೂಪದ ಬಲದಿಂದ ಜ್ಞಾನದ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ನಿಷೇಧಿಸುವುದೋ, ಆ ಚೈತನ್ಯವು ಸ್ವತಃ ತಾನು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು ||
ಅದರಿಂದ ದ್ವೈತ ಪ್ರಪಂಚಮಾತ್ರವೇ ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಡುವುದೆಂದು ಉಪಸಂಹರಿಸುವದು -

ಪ್ರತ್ಯಜ್ಞಾತ್ವದೃತಿ ಹೃಸ್ವಿಜ್ಞಾಗ್ರತ್ವಪ್ಪಸುಷುಪ್ತಿಷು ||

ತದನ್ಯದೃತ್ವದಾಭಾಸಂ ತನ್ನಜ್ಞಾ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತೇ

|| ೧೯೧ ||

ಈ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ ಮಾತ್ರವೇ ನೋಡುತ್ತಿರಲು ಎಚ್ಚರು ಕನಸು, ತನಿ ನಿದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲವೂ ಚೈತನ್ಯದ ಅಭಾಸವಾಗಿದ್ದು ಮೇಲೆಲೆಲೆ ತೋರುತ್ತ ಇದ್ದವು, ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಳಾ ಪದದಿಂದ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದೆ ಅಲ್ಲಗಳೆದಿದೆ ||

ಅವಿಚಾರಿತಸಂಸಿದ್ಧಿಪ್ರತ್ಯಜ್ಞೋಹಹತೌ ಸದಾ ||

ವಿಸ್ಥಾರಿತಾಕ್ಷಃ ಪ್ರತ್ಯಗ್ಧೀರ್ಮಾನಾರ್ವಾತ್ಯಥಾತ್ಮನಿ

|| ೧೯೨ ||

ವಿಚಾರಮಾಡದಿರುವಾಗ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತವು ಹೋದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೆರೆದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನಾನ್ವವನು, ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು ಪ್ರಮಾಣ ವ್ಯಾಪಾರ ಬಿಟ್ಟು ಅದೇ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಾಂತವಾಗಿರುವನು ||

ಬಲವೆಂದರೆ ಪತ್ತೆ, ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಇವುಗಳು ನಳಾ ಪದವು ಇರುವುದೂ ಮತ್ತು ತೋರುವುದು ಸ್ವತಃ ಅಲ್ಲ, ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದಂತೆ ಆತ್ಮ ಚೈತನ್ಯದ ಬಲದಿಂದಲೆ ತೋರುವುದು ಇರುವುದೆಂದು ಭಾವ.

ಅಪೇಕ್ಷಾಜ್ಞಾನಹೇತೂತ್ಥಂ ಕಾರ್ಯಕಾರಣವಸ್ತುತಃ ||

ವಿಚಾರ್ಯಮಾಣಂ ತನ್ನಾಸ್ತಿ ವೈಯ್ಯ ಕಾರ್ಪ್ಪ್ಯಮಿವಾಸ್ತುತನಿ

|| ೧೯೩ ||

(ಕಾರ್ಯಾಪೇಕ್ಷೆ, ಕಾರಣಾಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳ) ಜ್ಞಾನ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯ, ಕಾರಣ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಅವು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ! ಆದರೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಂತೆ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ (ಭ್ರಮೆಯಿಂದ) ತೋರುವುದಷ್ಟೆ || ಆತ್ಮನನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವು ಇಲ್ಲ - ಏಕೆಂದರೆ

ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತೂನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೃಸಂಭವಾತ್ ||

ಪ್ರಮಾಣಗೋಚರಾಣಾಂ ಚ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧೇರ್ನ ನಿಹೃತಿಃ

|| ೧೯೪ ||

ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದವುಗಳು ಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯತಕ್ಕವೂ ಆದ (ಜಾತಿ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯೆ, ದ್ರವ್ಯ, ಸಂಬಂಧ ಇವುಗಳು) ಪರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಸ್ವತಃ ತಾನೇ (ಸತ್ತಾ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳಿಂದ) ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ (ಆತ್ಮನನ್ನು) ನಿಷೇಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಸತ್ತಾ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವರು -

ಮಾನಾಭಿಧಾನವಿಷಯೋ ಯಾವನ್ನಾಸ್ತುತಾನಮಾತ್ಮನಿ ||

ಲಭತೇ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಾನಂ ನ ನಳಾಕ್ತವನ್ನಿವರ್ತತೇ

|| ೧೯೫ ||

ಪ್ರಮಾಣ-ಮತ್ತು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ (ಸೋಪಾಧಿಕ ವಸ್ತು) ಎಷ್ಟರ ಪರ್ಯಂತ ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವಾದ ತನ್ನಲ್ಲೇ ಇರುವ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನನನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಷ್ಟರವರೆಗೂ ನಳಾ ಪದವು ನಿವೃತ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ || ಹಾಗಾದರೆ ನಳಾ ಪದವು ನಿಲ್ಲುವುದು ಯಾವಾಗ ? ಎಂದರೆ -

ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದದ್ದು ಜಾತಿ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯೆ, ದ್ರವ್ಯ, ಸಂಬಂಧ ಇವು, ಗೌಃ, ಶುಕ್ಲಃ, ಪಾಚಕಃ, ಡಿತ್ಯಃ, ಧನೀ, ಗೋಮಾನ್ ಎಂದು ಕ್ರಮವಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವಿಗೆ ಜಾತಿ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯೆ ನಾಮ ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲ, ಬ್ರಹ್ಮ ಏಕ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ್ದರಿಂದ ಜಾತಿಯು ಅದರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ, ನಿರ್ಗುಣ, ನಿಷ್ಕ್ರಿಯನಾದ್ದರಿಂದ ಗುಣವೂ ಇಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಯು ಉಕ್ತಃ ನಾಮ ರೂಪಾತೀತನಾದ್ದರಿಂದ ನಾಮವೂ ಇಲ್ಲ ಅದರ ನಿಮಿತ್ತವೂ ಇಲ್ಲ, 'ಅಸಂಗ'ನಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಬಂಧವೂ ಇನ್ನೊಂದರೊಡನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ, ಅವಲ್ಲವೂ ಪ್ರಕೃಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮನ್ನು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲವಾದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಸಲ್ಲಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಮೊದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಭಾವವು, ಆಗಮ ಪ್ರಮಾಣ ವಿಧಿ ಮೂಲಕ ಇದು ಈ ಜಾತಿಯೆಂದೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾರದೆ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಈ ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೆಂದು ಭಾವ

ಇತಿ ಇತಿ ಎಂದು ಯಾವುದೊಂದು ವಿಷಯವು ಇದ್ದರೂ ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾ ಈ ನಳಾ ಪದವು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಹೊಂದುವುದು, ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಕಿಂಚಿತ್ತು ಒಡದೇ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವ ಪರ್ಯಂತ ನಳಾ ಪದವು ಇದೇ ಇರುವುದು ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥವು ||

ನಿರಸ್ತಾಜ್ಞಾನತತ್ವಾರ್ಥೇ ಲಬ್ಧ ಆತ್ಮನೃಧಾಃ ತನಾ ||
ನಿಷೇಧ್ಯಹೇತೌ ಪ್ರದ್ವಷ್ಟೇ ನಿಷೇಧೋಽಪಿ ನಿವರ್ತತೇ

|| ೧೯೬ ||

ನಿಷೇಧಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವುದು ಇವುಗಳು ಹೋದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನ ಅದರ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗಿದ್ದ (ಶುದ್ಧವಾದ) ಆತ್ಮ ಸ್ವರೂಪವು ಲಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವ ನಳಾ ಪದವೂ ನಿಲ್ಲುವುದು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಹೊಂದುವರು. ದ್ವೈತದ ಅಭಾವವಾದರೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ಎಂದರೆ - ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ -

ಪ್ರಮಾತೃತ್ವಾದಿನಾ ಯಾವತ್ಕಿಂಚಿದತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಮ್ ||
ತದಭಾವಶ್ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ನೇತೀತಿ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧತೇ

|| ೧೯೭ ||

ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಮಾತೃತ್ವ ಮುಂತಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಇಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಅಭಾವವನ್ನು ನೇತಿ ನೇತಿ ಎಂದು ನಿಷೇಧಿಸುವುದು ||

ಅಭಾವವನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡಿದರೆ ಅನವಸ್ಥೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ಎಂದರೆ

ನಿಷೇಧ್ಯಂ ಸರ್ವಮೇವೈತದನಿಷೇಧ್ಯಾತ್ಮವಸ್ತುಗಮ್ ||
ಅತೋ ನಾಭಾವನಿಷ್ಠಃ ಸ್ಯಾದಭಾವಸ್ಯಾಪಿ ನಿಹ್ನವಾತ್

|| ೧೯೮ ||

ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬೇಕಾದದ್ದು ಈ ಕಾಣುವ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಇವು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾಗದ ಆತ್ಮವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವವು. ^೧ಅಭಾವವನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ||

ಆದರೂ 'ನೇತಿ ನೇತಿ' ಎಂದು ಎರಡು ನಕಾರಗಳೂ ಎರಡು ಇತಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಏತಕ್ಕೆ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ - ಉತ್ತರ

ನೇತಿ ನೇತೀತ್ಯತೋ ವೀಕ್ಷಾ ಜಿಘೃಕ್ಷಿತನಿಷೇಧತಃ ||
ಬುಭುಕ್ಷಿತಸ್ಯ ಕೃತ್ಸಸ್ಯ ವಿಷ್ಣುವಾತೋ ನಿಷೇಧನೀ

|| ೧೯೯ ||

^೧ಅಜ್ಞತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಾವ, ಅಭಾವಗಳೆರಡು ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿದ್ದು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು, ತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಾಗ ಅವೆರಡನ್ನು ನಿಜವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನೇತಿನೇತಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಶ್ರುತಿ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು || ಆದರೆ ಕಲ್ಪಿತವಾಗದೆ ಸಕಲತತ್ವನೆಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಶುದ್ಧಾತ್ಮನನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಆತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದೇ ಉಳಿಯುವನು, ನಿಜವಾಗಿ ಒಂದು ವಸ್ತುವೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಭ್ರಾಂತಿ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ, ಭ್ರಾಂತಿ ನಿವಾರಣೆಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ, ಸತ್ಯಾನೃತಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡಂತೆ ತೋರುವುದೇ ಭ್ರಾಂತಿ, ಸತ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೊಂದರ ಭ್ರಮೆ ಬರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಣುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ನಾವು ಗ್ರಹಿಸುವುದನ್ನೆಲ್ಲ ನಿಷೇಧಮಾಡುವದರಿಂದ 'ನೇತಿ ನೇತಿ' ಎಂದು ವಿಷ್ಣು
ಅರ್ಥದಲ್ಲಿರುವುದು, ನಾವು ಆಕಾಂಕ್ಷಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸುವುದು ವಿಷ್ಣುವೇ
ಹೊರತು ಬೇರೆಯಲ್ಲ

ಜ್ಞಾನಕ್ರಿಯಾಭ್ಯಾಂ ವ್ಯಾಪ್ತೋಽಯಮಿತ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಾ ನಿಷರ್ತತೇ ||

ಅಪ್ರಮಿತ್ತ ಏಕಸ್ಮಿನ್ನಿಷ್ಟಾಂ ಯಾತ್ಯಚಿಕೀರ್ಷಿತೇ

|| ೨೦೦ ||

ವೇಷೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗಲೂ ಹೇಗೆ! ಎಲ್ಲಾ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಶಾಂತವಾಗುವುದು ? ಎಂದರೆ
- ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು (ಅಂದರೆ ಜ್ಞೇಯ, ಕಾರ್ಯ ಎಂಬುವುದು) ಇದು
ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಶಾಂತವಾಗುವುದು, ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದ ಮತ್ತು
ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಬಯಸದ ಒಂದು ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು (ಜ್ಞಾನಿಯು, ಹೊಂದುವನು)
(ಅದರಿಂದ ವಿಷ್ಣಾರ್ಥವೇ ನ್ಯಾಯವಾದುದು) ||
ಬ್ರಹ್ಮನಿಷ್ಠೆಯು ಅವಶ್ಯವೇಕಾಗಿದೆ - ಏಕೆಂದರೆ -

ರಜ್ಜುಯಾಥಾತ್ಮ್ಯವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಪರ್ವತಕರಣಾತ್ಮನಃ ||

ನಿಷೇಧೋ ನಾನ್ಯತಃ ಶಕ್ಯಃ ಕರ್ತುಂ ವರ್ಷಶತ್ಯರಪಿ

|| ೨೦೧ ||

ಹೇಗೆ ಹಗ್ಗವೆಂಬುವ ನಿಜವಾದ ಅಂಶವೂ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ (ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು)
ಭ್ರಮಿಸಿದ್ದ, ಸರ್ಪವು ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸುವಂತೆ ಜಗತ್ ಕಾರಣರೂಪವನ್ನು
ನೂರವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗದಿಂದ (ಅಂದರೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು
ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗದಿಂದ) ನಿಷೇಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಯದ್ಯತ್ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಜಗತ್ಯಸ್ಮಿಂಸ್ತತ್ಪರ್ವಂ ನಿಷಿದ್ಧತೇ ||

ಏವಂ ಚ ಸತ್ಯನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಶಚ್ಯಾಪಿ ವಿನಿವರ್ತತೇ

|| ೨೦೨ ||

“ವೃಕ್ಷಂವೃಕ್ಷಂ ಸಿಂಚತಿ” ಎಂದು ವಿಷ್ಣು ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಿದೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಎಂದರ್ಥ,
ತೋಟದಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳೆಲ್ಲ ನೀರು ಎದುಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ವೃಕ್ಷಂ ವೃಕ್ಷಂ ಸಿಂಚತಿ’ ಎಂದು ದ್ವಿರುಕ್ತ
ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ, ‘ಗ್ರಾಮೋಗ್ರಾಮೋರಮಣೀಯಃ’ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗ್ರಾಮವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ವಿನ್ನುಗ್ರಾಮೋಗ್ರಾಮಃ
ಎಂದು ದ್ವಿರುಕ್ತ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ, “ಸರ್ವಸೃಷ್ಟೇ” ಎಂದಿಬ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ “ನಿತ್ಯವೀಪ್ರಯೋ” ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
ಪುನಃ ಪುನಃ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲೂ, ಸರ್ವವೂ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲೂ ದ್ವಿರುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ (ಅಂದರೆ
ಒಂದು ಪದದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು ಇದೊಂದು ಆದೇಶ) ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ
ಯಾವಯಾವದನ್ನು ಇದೆಯೆಂದು ಭ್ರಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೇವೆಯೂ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ‘ಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲ’ ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ
‘ನೇತಿ ನೇತಿ’ ಎಂದು ದ್ವಿರುಕ್ತವಾಗಿದೆ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರಕೃತವಾದ ಮೂರ್ತ ಅಮೂರ್ತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ
ಗಣಿಸಿ ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಇರಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಗುವುದು, ಯಾವುದೊಂದು
ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಅಥವಾ ಶಂಕಿಸಲು ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೂ ಅದಲ್ಲವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಲು
ವಿಷ್ಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ‘ನೇತಿ ನೇತಿ’ ಎಂದು ದ್ವಿರುಕ್ತವಾಗಿದೆ, ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ |

ಯಾವ ಯಾವದು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದೋ ಅದೆಲ್ಲದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದು,
ಹೀಗಾದರೇನಯೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವುದರ ಮೇಲಿನ ಆಶಂಕೆ ಯಾ ಹೋಗುವುದು
(ಅರ್ಥಾತ್ ವಾಕ್ಯಗೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಮೀರಿದ ಬ್ರಹ್ಮವೈಪ್ರತ್ಯತ್ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು
ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು) ||

ನ ಚೇದ್ವೀಷ್ಣ ತದಾ ವಾಕ್ಯದ್ವಯಮೇತದ್ವಿವಕ್ಷಿತಮ್ ||
ಉಕ್ತದ್ವಯನಿಷೇಧೇನ ತಸ್ಯ ಚೋಪಕ್ಷಯಾದ್ಧವೇತ್ || ೨೦೩ ||

ಅನುಕ್ತವಿಷಯಾಶಂಕಾ ಸರ್ವಸ್ಯಾಪ್ರತಿಷೇಧತಃ ||
ಯದಿ ವಾಽಭಾವವಿಷಯಾ ನ ಹ್ಯಭಾವೋ ನಿಷಿದ್ಧತೇ || ೨೦೪ ||

ಇಲ್ಲಿ ವೀಷ್ಣೆ (ಎಲ್ಲವೂ) ಎಂಬರ್ಥವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಆವಾಗ (ನೇತಿ ನೇತಿ) ಎಂಬುದು ಎರಡು
ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳ ಬೇಕಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂದರೆ ? - ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮೂರ್ತ, ಅಮೂರ್ತ
ಈ ಎರಡನ್ನೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಎರಡು ವಾಕ್ಯವೂ ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ
ಹಾಗೆಯೇ ವಿವಕ್ಷಿತವೆನ್ನಬೇಕಾಗುವುದು. ಆವಾಗ ಹೇಳದಿರುವ ವಿಷಯವೊಂದು
ಬಾಕಿಯಿರಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆಯು ಹುಟ್ಟುವುದು, ಏಕೆಂದರೆ ? ಸರ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ
ಮಾಡಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು, ಅಥವಾ ಅಭಾವ ವಸ್ತು ಇರಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆ
ಯಾದರೂ ಹುಟ್ಟುವುದು, ಏಕೆಂದರೆ ? ಅಭಾವವನ್ನು ನಿಷೇಧಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ||

ಸಾಕ್ಷಾನ್ಮಾನಪ್ರಸಿದ್ಧೇಷು ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧೇತರಗ್ರಹಃ ||
ಅಪ್ರಸಿದ್ಧೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ನಿಷೇಧಾಚ್ಛೂನ್ಯತಾಗ್ರಹಃ || ೨೦೫ ||

ಹೇಗೆಂದರೆ ನೇರಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ (ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ)
ನಿಷೇಧವು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಳಿದ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು,
ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಲ್ಲದ (ತಿಳಿಯದ) ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳನ್ನು
ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಬರಬಹುದು
ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರಲಿ ? ಎಂದರೆ -

ಆದೇಶ ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ್ಯ ಪ್ರತಿಷೇಧೋಽಯಮುಚ್ಯತೇ ||
ಸಾಕ್ಷಾದಾದಿಶ್ಯತೇ ಯೇನ ತಾದೃಗಾದೇಶ ಉಚ್ಯತೇ || ೨೦೬ ||

“ಬ್ರಹ್ಮಭಿ ಆದೇಶಃ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದೇಶವೆಂದು ಆರಂಭಿಸಿ ‘ನೇತಿ ನೇತಿ’ ಎಂದು ಪ್ರತಿ
ಷೇಧವನ್ನು ಹೇಳಿದ, ನೇರಾ ಯಾವುದರಿಂದ (ಬ್ರಹ್ಮವು) ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಡುವುದೋ ಅಂತಹ
ಆದೇಶವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ (ಯೆನ್ನು ಬೇಕೇ ಹೊರತು ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ)

ನಿಷೇಧವರ್ತನಾ ತಸ್ಮಾದನಿಷೇಧಾತ್ಮಸಾಕ್ಷಿಣಾ ||
ಜ್ಞಾತಾಜ್ಞಾತಂ ನಿಷಿಧ್ಯಾಥ ಸದಾ ದೃಷ್ಟೌ ಪ್ರತಿಷ್ಠತಿ

|| ೨೦೭ ||

ಅದರಿಂದ ನಿಷೇಧಮಾರ್ಗದಿಂದಲೇ ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗದ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ತಿಳಿದದ್ದನ್ನು
ತಿಳಿಯದಿದ್ದನ್ನು ಎಲ್ಲಾವುದನ್ನು ಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಅನಂತರ ನಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ
ಸರ್ವದಾ (ಜ್ಞಾನಿಯು) ನೆಲೆ ನಿಲ್ಲುವನು ||

ಒಂದಾವರ್ತಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರೂ ಪುನಃ ಪುನಃ ಅದು ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟು
ಬಹುದಷ್ಟೆ! ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲ -

ಯಥಾ ಶ್ಲೋತ್ರಧಿಯಾ ರೂಪಂ ರೂಪಹೇತ್ವಸಮನ್ವಯಾತ್ ||
ನಾಗ್ರಹೀನ್ಯ ಚ ಗೃಹ್ಣಾತಿ ನ ಗ್ರಹೀಷ್ಯತಿ ಶಬ್ದವತ್

|| ೨೦೮ ||

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವೇ ವಿನಿರ್ಜಾತ್ಯೇ ನೇತಿ ನೇತೀತಿವಾಕ್ಯತಃ ||
ತದ್ವತ್ಸರ್ಕಾರಕೋಽನಾತ್ಮಾ ನಾಭೂದಸ್ತಿ ಭವಿಷ್ಯತಿ

|| ೨೦೯ ||

ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ಲೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವು ರೂಪವೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತದೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ
ಬುದ್ಧಿಮೂಲಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ ರೂಪವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೂ ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಈಗಲೂ
ಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಮುಂದೆಯೂ ಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ನೇತಿ ನೇತಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ
ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನ ತತ್ತ್ವವು ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ಕಾರಣ (ಅವಿದ್ಯೆ)ಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನಾತ್ಮವು
ಹಿಂದೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲ, ಮುಂದೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ^೧ ಈ ರೀತಿ
ಕಾರಣಸಹಿತವಾಗಿ ದ್ವೈತವೆಲ್ಲವೂ ನಿವೃತ್ತವಾದರೂ ನಿವೃತ್ತಿಯೆಂಬುದವ್ದೈತ
ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ಎಂದರೆ - ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ -

ನಾನ್ಯದಜ್ಞಾನತೋಽಸ್ತಿತ್ವಂ ದ್ವಿತೀಯಸ್ಯಾತ್ಮನೋ ಯಥಾ ||
ನಿವೃತ್ತಿಸ್ತದ್ದೇವಾಸ್ಯ ನಾವಗತ್ಯಾತ್ಮನೋಽಪರಾ

|| ೨೧೦ ||

ಎರಡನೆ ಆತ್ಮವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ
ಅನ್ಯಾತ್ಮದ ನಿವೃತ್ತಿಯೆಂಬುದೂ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ||

ವೀಪ್ರಯೆ 'ನೇತಿ ನೇತಿ' ಎಂಬುವಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಥವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವೂ ಇದೆ -

^೧ ಎಂದರೆ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕಂಡಿರುವ ಜಗತ್ತು ಅದು ಹೋದ ಮೇಲೆ ತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗೆ
ಅರಿವಾಗುವುದು

ಅನನ್ಯಾಯತ್ರಮೈಕಾತ್ಮ್ಯಂ ಯದಾ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವ್ಯವಸ್ಥಿತಮ್ ||

ವ್ಯೇವ ತ್ವೇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಂ ತದಾ ಸ್ವಾತ್ಮಫಲೋದಿತಾ

|| ೨೧೧ ||

ಅನ್ಯಾಧೀನವಾಗದಿರುವ ಏಕಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಯಾವಾಗ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದೋ ಅವಾಗಲೇ “ವ್ಯೇವತ್ವಾ” ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಿಂದೆ (ಅಜಾತ ಶತ್ರುವು ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತೆನೆಂದು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಾಧಕವಾಗುವುದು)

ವೀಪ್ಸೆ (ಎಲ್ಲ) ಎಂಬರ್ಥವೆಂಬ ಪಕ್ಷದ ಉಪಸಂಹಾರ-

ನೇತಿ ನೇತೀತ್ಯತೋ ವೀಪ್ಸಾಸಂಭವಾದುಕ್ತವಸ್ತುನಃ ||

ಕೃತಾರ್ಥತಾ ತಥಾಚ ಸ್ಯಾದನ್ಯಥಾ ನೋಪಪದ್ಯತೇ

|| ೨೧೨ ||

ಅದರಿಂದ ‘ನೇತಿ ನೇತಿ’ ಎಂದು ವೀಪ್ಸಾರ್ಥವು ಸಂಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನುತ್ರಾರ್ಥನಾಗುವುದು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಹೊಂದು ಗಡೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ||

ಅನಾತ್ಮ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬರುವ ಫಲಿತಾಂಶ -

ಪರಾಗರ್ಥೇಷು ಸಕ್ತಾ ಧೀಃ ಪ್ರತ್ಯಗರ್ಥಾನುರಂಜನಾತ್ ||

ನಿಷಿದ್ಧಾಽತಃ ಪರಾಗರ್ಥಾತ್ಪ್ರತೀಚಿ ಲಭತೇ ಸ್ಥಿತಿಮ್

|| ೨೧೩ ||

ಹೊರಗಿನ ಅನಾತ್ಮ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟ ಬುದ್ಧಿಯು ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಅನುರಾಗದಿಂದ ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯದಿಂದ (ದೂರವಿರುವಂತೆ) ನಿವಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು (ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ) ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನತಿ ತನ್ನನೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದು.

ಭಷ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅವತಕಣಿಕೆ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಈವರೆಗೂ ನಿಷೇಧ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾಯಿತು, ಇದೇವಾಕ್ಯವು ವಿಧಿಮೂಲಕವಾಗಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೊರಟು ಮೊದಲು ‘ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಮೂರ್ತಾಮೂರ್ತಗಳು ಬೇರೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸುವಸಲುವಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವ ವ್ಯತಿರೇಕಾರ್ಥ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವರು -

ವ್ಯತಿರೇಕಸ್ಯ ಸಿದ್ಧತ್ವಾದಾದೇಶೋಕ್ತೇಃ ಪುರೈವ ಹಿ ||

ಸಾಕ್ಷಾದ್ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಸಿದ್ಧಾರ್ಥಮಾದೇಶೋಽಯಮುಕ್ತೋಚ್ಯತೇ

|| ೨೧೪ ||

ಈ ಆದೇಶವತನಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಮೂರ್ತಾದಿ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ವ್ಯತಿರೇಕಕ್ಕಾಗಿ ಇದು ಬಂದಿಲ್ಲ, ಮತ್ತೆನೆಂದರೆ :- ನೇರಾ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೇ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಿಸಲು (ಬೋಧಿಸಲು) ಈ ಆದೇಶವು ಬಂದಿದೆ ||

ಕೆಲವರು ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸದೆ ಮೂರ್ತಾದಿಗಳನ್ನು
ನಿಷೇಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆಯೆನ್ನುವರು ಅವರ ಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವರು -

ನ ನಿಷೇಧೋ ನಿಷೇಧ್ಯಾರ್ಥೋ ಲಕ್ಷಣಾರ್ಥಪರತ್ವತಃ ||

ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಮಾನ್ತರಾಸಿದ್ಧೇಃ ಶೂನ್ಯತೈವ ಪ್ರಸಜ್ಯತೇ

|| ೨೧೫ ||

ನಿಷೇಧವು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ (ಮೂರ್ತಾದಿಗಳು ವಿಷಯಕ್ಕಾಗಿ) ಅಲ್ಲ, ಲಕ್ಷಣ
ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವ (ತ್ವಂ ತದಾರ್ಥ)ದ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ
ಅನ್ಯಥಾ ಹೇಳಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಪ್ರಮಾಣಾಂತರದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗದೆ ಶೂನ್ಯತೆಯೇ (ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ)
ಬರುವುದು ||

ಷಷ್ಠ್ಯಕ್ಷೇರೇವ ಸಂಸಿದ್ಧಾ ಮೂರ್ತಾದೇರ್ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽನ್ಯತಾ ||

ತತಶ್ಚ ಜಾಮಿತಾಸಕ್ತಿನಾಃ ಸ್ಯಾತ್ಪಾರಿಶೇಷ್ಯಗೀಃ

|| ೨೧೬ ||

“ದ್ವೇವಾವ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ರೂಪೇ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ
ಮೂರ್ತಾದಿವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಭೇದವು ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ, ಅದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು (ವ್ಯತಿರೇಕ
ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ) ಬರುವುದು, ಇದರಿಂದ ಉಳಿದ ವಿಷಯವಾದ್ದರಿಂದ (ವ್ಯತಿರೇಕಕ್ಕಾಗಿ
ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ||)

|| ದಕ್ಷಿಣಾ ಮೂರ್ತಯೇ ನಮಃ ||